

**De toren
geslagen**

De toren geslagen

René Albrecht

Schrijver:

Coverontwerp: René Albrecht

ISBN: 9789402130577

© René Albrecht

Index

Proloog

Deel I Drie borden, één spel

Deel II Opening

Deel III Middenspel

Deel IV Complicaties

Deel V Afwikkeling

Deel VI Eindspel

Deel VII De toren geslagen

Epiloog

Proloog

Ik was in Hattem, de laatste plaats waar ik behoorde te zijn. Maar de bus uit Zwolle had me over de IJssel het dorp ingebracht en daar was ik dan. Op het marktplein. Overal kleine straatjes met kleine winkeltjes en, pontificaal midden op het plein, het stadhuis, dat volgens de Romeinse cijfers op de gevel uit 1770 stamt. Klassiek dus, zoals alles me wat verouderd voorkwam.

Hattem is zonder meer een charmant plaatsje, laat dat gezegd zijn, maar te stil voor mij. Ik keek om me heen en zag een oude man die langzaam het plein over fietste en een hond die routinematig langs het straatmeubilair snuffelde, maar dat was het dan ook. En eens te meer vroeg ik me af wat ik hier in vredesnaam deed.

Maar voor alles is een reden (waarom dan ook). In dit geval was dat een groeiende behoefte om me wat meer te verdiepen in de achtergronden van mijn biologische vader. Niet in hemzelf natuurlijk (vooral niet in hemzelf, want dat zou tegen een van mijn belangrijkste principes ingaan) maar wel in zijn familie, waar ik nou eenmaal – althans biologisch – deel van uitmaak.

Het probleem was dat mijn vader ook in Hattem woonde. Daarom behoorde ik hier eigenlijk niet te zijn, want in onze familie – van moeders kant wel te verstaan, de Blanchard's – lag er een taboe op zelfs maar het uitspreken van zijn naam. De man was in de ban gedaan, geëxcommuniceerd, omdat hij mijn moeder en mij tot in het diepst van onze ziel had gekwetst door ons direct na mijn geboorte te verlaten. Haar gevoelens daarover spreken voor zich. Ikzelf begon hem pas rond mijn pubertijd oprecht te haten toen ik tot de conclusie kwam dat één blik op mij voor hem blijkbaar al voldoende was geweest om er onmiddellijk en voorgoed vandoor te gaan, wat voor een puber een bijzonder deprimerende gedachte is die tot veel onzekerheid leidt en daar had ik in die periode toch al geen gebrek aan. Wij hadden dus geen enkel contact met hem, anders dan het innen van de door hem aan haar en mij verstrekte toelagen, die wij accepteerden, omdat we er recht op meenden te hebben; zoiets als het inlossen van een schuld, een boetedoening zo men wil, want ook al zijn mijn ouders nooit getrouwd geweest, hebben ze zelfs nooit echt samengewoond en hij heeft mij ook nooit erkend als zijn wettige kind, hij had zijn verantwoordelijkheid te nemen. En dat deed hij, moest ik erkennen.

Hoe dan ook, ik had dus eigenlijk een Trelbach moeten zijn in plaats van een Blanchard en ook al was contact met hem uitgesloten, toch was hij mijn vader en was zijn stamboom feitelijk dus ook de mijne. Een boom die in Hattem wortelt, wat het verdedigbaar maakt dat ik hier op het marktplein stond, wil ik maar zeggen. Het voert immers te ver om je hele biologische familie in de ban te doen alleen vanwege je vader.

Ik had enig voorwerk gedaan: gegevens uit het bevolkingsregister van Hattem, gesprekken met mijn tante Pien (die het door mijn moeder niet wordt aangerekend dat ze een zuster van Trelbach is) en fotoalbums van diezelfde tante. Maar ik wilde de bakermat zelf zien, proeven waar een deel van mij uit voortkomt. Onderzoek op locatie achtte ik daarvoor onvermijdelijk. En het paste me niet om naar mijn geweten te luisteren dat fluisterde dat het een kutsmoes van het zuiverste water was.

Hier was ik dus, in Hattem, de thuishaven van de Trelbachs, waar mijn grootvader en mijn overgrootouders, begraven liggen op een kerkhof dat uitkijkt op een kolk van de IJssel. Een fraaie plek, waar de doden aldaar helaas niet meer van kunnen genieten, maar waar het voor bezoekers zeer aangenaam is, want het is er heerlijk rustig en het uitzicht is geweldig. Ik kwam om naar grafstenen te zoeken, zo die er al waren, want mij is verteld dat graven niet voor de eeuwigheid zijn, maar steeds weer voor een aantal jaren moeten worden gepacht en als je daar wat laks in bent, dat de botten dan worden geruimd en de steen verwijderd, om plaats te maken voor een vers lijk, want ruimte is schaars in Nederland. Maar voor zowel mijn grootvader als mijn overgrootouders was de pachtsom keurig betaald en ze lagen er dus nog steeds, dat wil zeggen: de stenen stonden er nog en dan mag je gevoegelijk aannemen dat ze er ook daadwerkelijk liggen. Ze lagen zelfs gezellig bij elkaar om de hoek.

“HIER RUST EGBERT-JAN TRELBACH 11 mei 1906 – 11 april 1957”, stond op de steen van mijn grootvader, die een kopie leek van de steen van zijn ouders; andere namen en jaartallen uiteraard, maar dezelfde tekst. Een familie met tradities dus. Daar houd ik wel van. Ik maakte er met mijn mobieltje een paar foto's van, als bewijs voor wat dan ook.

En daarmee was mijn missie eigenlijk al afgerond en stond ik weer voor de poort van het kerkhof op de dijk. Mijn geweten wilde weten of dit het was. Of er niet nog iets anders was waarvoor ik helemaal hier naartoe was gekomen? Of ik misschien toch ook niet was gekomen om te zien waar mijn vader woonde?

Ik negeerde mijn geweten en besloot – voor ik de trein terug naar Groningen zou nemen – een korte wandeling te maken, want het was een zonnige dag, niet warm, maar aangenaam, en het kuierde heerlijk. Ik liep stroomafwaarts over de Gelderse Dijk, met links het plaatsje Hattem en rechts de uiterwaarden, waar zo goed als geen gebouwen in bleken te staan, behalve een enkele boerderij en – als meest opvallende object – een merkwaardige toren, die via een kort dijkje bereikbaar was.

Nou wist iedereen dat Trelbach een toren in de uiterwaarden van de IJssel bezat en het leek me onwaarschijnlijk dat er meer dan één toren zou zijn, dus moest ik wel concluderen dat hier mijn biologische vader woonde. Gewoon een kwestie van toeval en geen enkele reden voor mijn geweten om nog eigenwijzer te worden dan het toch al was.

En als je er dan praktisch naast staat zou het natuurlijk wel heel vreemd zijn om er niet even een blik op te werpen, temeer er in de media zo vaak over deze toren werd gesproken. Je kunt bovendien moeilijk volhouden dat het kijken naar iemands huis een vorm van contact is; het is een vorm van nieuwsgierigheid, meer niet. Mijn geweten zweeg veelzeggend.

Ik naderde het dijkje en aarzelde. De toren was vanwege het struikgewas wat moeilijk te zien en er leek me niets op tegen om iets verder te lopen tot een punt vanwaar ik er wat beter zicht op had. Wel lette ik uiteraard goed op dat ik zelf redelijk uit het zicht van de toren bleef voor het geval hij toevallig naar buiten keek. De omgeving verkeerde in diepe rust en nergens was iets van leven te bekennen, afgezien van een vogel die floot en een aak die tegen de stroom in over de IJssel voorbij voer.

De zon scheen fel, zodat ik gedwongen was mijn ogen een beetje dicht te knijpen, waardoor het dak van de toren, vanwege de bovenste verdieping, die er als een grote kas met glazen facetten bovenop was geplaatst, ineens een fantastisch flonkerende diamant leek. *De rijkdom straalt er vanaf*, schoot het door me heen en ik moest ongewild aan mijn riantе toelage denken. Alle reden om even van deze aanblik te genieten. Bovendien nodigde de dijk uit om in het sappig groene gras te gaan liggen. Dus liet ik me op mijn achterwerk zakken, strekte mijn benen, vlijde mijn rug in het gras en bracht mijn handen achter mijn hoofd, zodat ik de warmte van de zonnestralen optimaal kon voelen en tegelijkertijd, dankzij de helling van de dijk, ook de IJssel, de uiterwaarden en de toren goed kon zien.

Het was een prachtig geheel, ook al disharmonieerde het verticale gebouw in mijn ogen feitelijk met het bij uitstek horizontale landschap, hoewel je even goed zou kunnen zeggen dat het de vlakke daarmee juist accentueerde. Het was maar net hoe je er naar wilde kijken. Zo constateerde ik ook dat het dan wel geen echt mooie toren mocht zijn, maar dat hij wel karakter had, kracht uitstraalde, macht misschien zelfs wel, zoals de toren van een kasteel, zij het dat in dit geval het kasteel ontbrak, wat het toch eigenlijk ook wel een enigszins eenzame en trieste toren maakte. Als schaakliefhebber kreeg ik als vanzelf de wat vreemde associatie met een schaakspel: het landschap het schaakbord waarop een eindstelling te zien was met alleen een toren - geen koningen - wat natuurlijk onmogelijk is, zoals iedere rechtgeaarde schaker weet, maar zo was het nu eenmaal. Beide koningen gesneuveld, maar de toren nog fier overeind, wachtend tot zich een nieuwe koning zou aandienen die het waard was om te verdedigen. Trelbach misschien. Die kon wel wat verdediging gebruiken. Vijanden te over en weinig vrienden, veronderstelde ik niet geheel onbevooroordeeld. Maar waarschijnlijk woonde hij hier niet om zich te verdedigen. Nee, het zou eerder zijn om te laten zien dat hij boven het gewone gepeupel verheven was. Hij, de bikkelarde recensent, de genadeloze interviewer, de succesvolle zakenman, de gelauwerde veelschrijver. Het zou me niet hebben verbaasd als hij hiermee zijn eigen ivoren toren had gecreëerd, een zwarte ivoren toren, met een diamant er bovenop als symbool van absurde ambitie.

Ik beseftte dat mijn gedachten weer eens met me op de loop gingen, maar wat wil je in de zon op een dijkje aan de IJssel. En het was een aangenaam tijdverdrijf bovendien.

Ik kneep mijn ogen nog een beetje verder dicht, waardoor het gebouw een ebbenhouten glans kreeg en de diamant ineens een groot oog werd, als van een cycloop. De toren leek daardoor als iets vanuit een onderwereld: een kwaadaardig en moorddadig, allesverslindend monster. Het zou me niet verbazen als hij daarmee ook een deel van het karakter van Trelbach weergaf. Mijn moeder zou er zo voor tekenen.

Ik kneep mijn ogen dus nog maar eens wat verder dicht, waardoor de toren opnieuw veranderde, nu in een soort grote negerpenis met een fraai flonkerende eikel en dat had wel iets vrolijks, iets beloftevol, iets goddelijks misschien zelfs wel, zoiets als de oerbron van het leven. Onwillekeurig moest ik glimlachen. Zo leek alles al een stuk plezieriger. Iedereen heeft zijn sterke en zijn zwakke kanten; dit moest de positieve kant van Trelbach zijn, hoewel ik die grote negerpenis

misschien ook wel iets minder positief moest duiden, want evengoed kon hij symbool staan voor botte begeerte, één van de bijbelse zonden, wist ik me te herinneren. Nou ja, daar viel mee te leven. De zonde van de begeerte dient tenslotte als één van de betere zonden te worden beschouwd. Bovendien, wie heeft er überhaupt iets tegen zonden? Wat is er mis met een beetje begeerte, een beetje vraatzucht, een beetje gezonde luiheid en wat dies meer zij? Ik ben godzijndank niet behept met welk religieus dogma dan ook en laat mijzelf niet voorschrijven hoe ik heb te leven, dus waarom zou ik Trelbach er dan wel aan onderwerpen. Ik had op dat moment nog niet in de gaten dat ik het voor het eerst in mijn leven voor mijn vader had opgenomen, ook al was het dan maar in gedachten.

Ik bekeek de toren nog eens goed. Vierkant en zes verdiepingen hoog, uitgevoerd in donkere steen met verticale en horizontale elementen en een plat dak. Veel verstand van architectuur heb ik niet, maar dit was een stijl die ik meende te herkennen. Ik hoefde ook alleen maar naar de grote dubbele deur te kijken, die eerder aan een kerkdeur dan aan een huisdeur deed denken; hij had alle kenmerken van de Amsterdamse school: zwaar, met asymmetrische ramen. In mijn fantasie kon ik de galm in de hal er achter horen, zoals die waarschijnlijk zou klinken als je de deur achter je dichtsloeg en ik vroeg me af hoe het zou zijn om in een dergelijk huis te wonen. Best wel aardig waarschijnlijk. Mooi uitzicht op de IJssel en op het dorp, rustig ook en vermoedelijk heel comfortabel. Moest een lieve duit hebben gekost. Maar ja, geld genoeg, dat wist iedereen en volgens ingewijden groeide zijn vermogen nog altijd met de dag.

In mijn gedachten verzonken, lette ik niet op de geluiden om me heen, tot ik me bewust werd van een vreemd geratel achter me op de dijk en een hoog, niet al te zuiver, maar zonder meer vrolijk geneurie. Ik keek op en zag een vrouw in mijn richting komen. Mijn aandacht werd direct getrokken door haar witte haren, hoewel ze rode schoenen droeg die weinig minder opvallend waren. Wat deed een vrouw als zij in godsnaam op deze dijk? Er was maar één mogelijkheid: ze was op weg naar de toren. Nieuwsgierig nam ik haar op.

Het hele plaatje deed me onvermijdelijk denken aan een scène uit een zestiger jaren film, zo'n Franse film noir. Haar zwarte lakjas, die met een ceintuur rond haar smalle taille zat getrokken, droeg daar zeker aan bij. Als vanzelf keek ik naar haar benen, die vanaf de knieën onder de lakjas uitstaken. Niets op aan te merken, integendeel. En naarmate ze dichterbij kwam zag ik hoe opvallend ook haar gezicht was. Ze had

wazige ogen – dat was de juiste uitdrukking – wazige ogen en godzijdank roodgeverfde lippen, zoals het een zestigerjaren-film-noir-vrouw, hoe paradoxaal ook, betaamt. Het geratel kwam van de wieltjes onder de trolley die ze achter zich aan sleepte. Ze was beslist op weg naar de toren en blijkbaar met de bedoeling om daar te blijven!

Ik bleef naar haar kijken, terwijl ze boven me langs liep, waarbij ik gedwongen was mee te bewegen, doordraaiend van mijn rug naar mijn buik, tot op mijn andere zij. Zij keek ook naar mij en ze lachte vrolijk en duidelijk tevreden om mijn aandacht.

– Sorry als wij u gestoord hebben.– zei ze in het voorbijgaan, op een plezierig lichte toon, zij het met een zweem van sarcasme. Ik wist even niet wat te zeggen, zo was ik in de ban van haar. Maar ook dan heb ik altijd nog wel iets paraat. Het studentenleven vereist nu eenmaal een zekere verbale behendigheid en als je de aandacht van een meisje wilde trekken dan was niets beter dan een interessante, maar vooral ook ondoorgrondelijke quote.

–Te laat, te laat, sprak Winnetou, het zaad is al naar binnen toe.– Dat was er een waar ik vaker succes mee had gehad.

Ze hield haar pas in en keek me nadenkend aan. –Kijk aan, een dichter....– Ze nam me aandachtig op met een licht cynische glimlach rond haar rode lippen.– En een hele snelle ook. –

Die eer ging me iets te ver: –Nee, nee, het is een citaat van een citaat. Maar ergens in mij schuilt wel degelijk een dichter.... misschien als ik een goede muze had..... Hebt u een momentje?–

–Het zou me een eer zijn– zei ze met een ernstig gezicht –maar ik ben al verzegd. Er is veel vraag naar muzen tegenwoordig.– Ondertussen voelde ik haar blik over mijn gezicht gaan.– Maar kan het zijn dat wij elkaar al eens eerder hebben ontmoet? U komt me zo bekend voor.– zei ze nadenkend. Daar schrok ik zo van dat ik bijna bloosde. Ze herkende een Trelbach in mij! Snel probeerde ik haar af te leiden.– Dit komt niet goed, u gebruikt mijn tekst! Het is de man die zegt: “Hé, ken ik jou niet ergens van?”–

Ze glimlachte en knikte.– Eigenlijk wel, maar de emancipatie, nietwaar.... Maar ik meen het echt, je komt me heel bekend voor, nou ja, zal wel verbeelding zijn.– zei ze. –Ik zal je met rust laten, ik ben al wat laat.–

Ze nam het handvat van haar koffer weer beet en draaide zich naar de toren.

–Woon je daar?– probeerde ik in een poging haar nog niet te laten gaan. Ongemerkt waren we elkaar gaan tutoyeren.

–Nog niet– zei ze cryptisch en haar ogen leken me nog waziger dan ze al waren. Ze hief haar hand als groet en liep verder.

–Ik heet Marcel!– riep ik haar na in de hoop dat zij zich ook zou voorstellen.

–Ik zal het onthouden.– riep ze terug, blijkbaar zonder enig voornemen om mij haar naam te noemen.

–Ik zal jou “de dame op de dijk” noemen.–

–Klinkt goed.– lachte ze.

Ik bleef met kloppend hart achter. Wat een vrouw! Misschien een beetje te oud voor mij, maar leeftijd zegt niet alles. En misschien ook een tikkeltje *te* in die kleren, maar dat was vooral een teken van eigenzinnigheid, wist ik. Ze was bijzonder.

De koffer duidde op een langer bezoek, dat was me duidelijk, maar ze had gezegd dat ze er “nog niet” woonde. Binnenkort blijkbaar wel. Dan bleef de vraag of ze voor Trelbach kwam of voor die dikbuikige kunstschilder die volgens de roddelbladen bij hem inwoonde. Ik zou mijn geld bij voorbaat op Trelbach zetten. Zijn reputatie op het gebied van vrouwen was mij maar al te zeer bekend.

En daarmee was ik weer terug bij Trelbach en mijn aanwezigheid hier bij zijn toren. Ik vroeg mij af waarom ik hier überhaupt lag. Na twintig jaar. Ik had hier niets te zoeken, behalve bevestiging van het beeld dat ik van mijn vader had. En het beeld van mijn vader was mijn beeld! Ik had dezelfde trekken in mijn gezicht als hij. Ooit zou de vrouw dat beseffen en misschien Trelbach vertellen van de man op de dijk die zo op hem leek. Wat een stommitieit om hier naartoe te komen. Ik moest hier zo snel mogelijk weg.

En later, veel later, zou ik me afvragen of ik deze dag door een profetische ingeving hier naartoe was geleid of dat de tijd gewoon weer eens rijp was geweest.

Deel I

Drie borden, één spel

Allerminst statig kwam de dikke Henk Overmars uit het trapgat. Zijn hoofd was nog roder dan normaal en de kamerjas die hij droeg hing halfslachtig dichtgeknoopt rond zijn buik. Hij hield een opgevouwen krant in zijn hand geklemd.

Vanachter zijn computerscherm wierp Trelbach een blik op hem en mompelde: *Introibo ad altare Dei*.

Henk, die weinig met literatuur ophad, keek hem verward aan, schudde als een natte hond de in hem oprijzende vraagtekens af en gooide de krant met een smak voor Trelbach op het bureau.

–Moet je lezen!– riep hij geagiteerd.

Trelbach zuchtte en keek hem met een overdreven vermoeide blik aan.

–Het is bijzonder lastig om tegelijk te schrijven en te lezen, hoewel je natuurlijk zou kunnen zeggen dat het technisch niet mogelijk is te schrijven zonder meteen ook te lezen wat je schrijft, maar in het algemeen is het verstandig om die twee dingen strikt gescheiden te houden in het belang van beide en nu, waarde vriend, ben ik aan het schrijven.– Het was een van de gebruikelijke onregeltrucs van Trelbach, waar Henk inmiddels niet meer intrapte.

–Dan stop je nu maar met schrijven en lees je dit!– Henk sloeg zijn hand kwaad naast de krant op het bureau. –En wel nu!– Trelbach leek even van de harde klap te schrikken. Hij had zijn dikke vriend zelden of nooit kwaad gezien. Onwillekeurig nam hij dan ook de krant op. De vette felblauwe letters van het IJsselblad, schreeuwden hem tegemoet.

–Je leest het IJsselblad? Werkelijk! Ga je schamen en bedenk dat je een gast bent in dit huis. Er zijn grenzen aan wat ik kan verdragen. – mompelde hij, bijna routineus spottend, terwijl zijn ogen ondertussen over de tekening bij het openingsartikel gleden en vervolgens de woorden diagonaal bij langs liepen. Snellezen was een noodzakelijke kwaliteit in zijn werk. De essentie van de boodschap was hem dan ook binnen een paar seconden helder. Kalmtte was een andere noodzakelijke kwaliteit. Vooral niet direct reageren. Hij knikte bedachtzaam en keek even voor zich uit door het grote raam met het fantastische uitzicht over de IJssel, de groene uiterwaarden beneden en de spoorbrug, die rood aan de horizon stond te blinken.

–Leuk bedacht.– zei hij zacht.

–Leuk bedacht? Hoezo, leuk bedacht? Vijfhonderd woningen!– riep Henk die het niet langer uithield. –Vijfhonderd! Hier! In onze uiterwaarden!–

–Nee, nee, *mijn* uiterwaarden.– corrigeerde Trelbach met een glimlach, terwijl hij zich op zijn bureaustoel naar zijn vriend toe draaide. –Het zijn *mijn* uiterwaarden.– herhaalde hij –En laat ik je dit zeggen: In *mijn* uiterwaarden wordt niet gebouwd; geen fabrieken, geen schuren en zeker geen huizen of ze nou kunnen drijven of niet.–

–Kun jij niet lezen?– brulde Henk en hamerde met zijn grote wijsvinger op het artikel. –Je ziet toch wat er staat? Vijfhonderd drijvende woningen gaan ze bouwen en als we niks doen, staan ze hier over een paar jaar. En jij hebt helemaal niets te vertellen over die uiterwaarden hier.–

–Het zijn plannen, meer niet.– Trelbach leunde wat verder achterover in zijn stoel en vouwde zijn handen samen op zijn buik. –Ken je die kleine, opgeblazen burgemeester die ze hier hebben? Die Keijl?–

–Tuurlijk.– bromde Henk –Hij heeft vorig jaar mijn expositie in het gemeentehuis geopend. Een snob, maar een aardige kerel wel.–

–Een snob, inderdaad. Allemaal buitenkant. Ik ben er al van meerdere kanten op gewezen dat het een gladakker is. Op het eerste oog een vriendelijke goedgezind, maar feitelijk een man die maar één doel heeft en dat doel is: Keijl hogerop. Het schijnt dat zijn vrouw daar ook het nodige aan bijdraagt en ik zeg je – ik heb haar ontmoet – die ziet er zelfs aan de buitenkant niet vriendelijk uit, wat je in ieder geval nog wel in het voordeel van haar man kunt zeggen. Jezus, wat een tang! Neem van mij aan dat dit verhaal uit hun koker komt. Het is aandacht trekken, daar gaat het om, anders niet. Die man wil eindelijk eens weg uit dit gat. Dat probeert hij al een jaar of tien en het wil hem steeds maar niet lukken, want uiteindelijk prikt iedereen die bolle luchtbel toch door. Hij is gedoemd hier voor eeuwig burgemeester te blijven. En ook dit plannetje zal hem niet helpen, want hij heeft het helemaal verbruid in zijn eigen partij. Daar lopen teveel mensen rond die zich door hem belazerd voelen. Die zullen er dwars voor gaan liggen.– Trelbach was vanuit de aard van zijn werk beter dan wie ook op de hoogte met dit soort trivialiteiten.

–Ha!– riep Henk geërgerd. –Ik meen me anders te herinneren dat hij nogal wat veren in zijn kont heeft gekregen voor wat hij heeft gedaan om te voorkomen dat die rotspoorbrug er zou komen.–

–Klopt, dat was inderdaad een kleine opleving. Ik zeg niet dat hij gek is, maar ze hebben de pest aan hem en let wel, hij heeft ook toen zijn zin niet gekregen. –Hij onderstreepte zijn woorden door zonder te kijken met zijn hand in de richting van de duidelijk aanwezige spoorbrug te wuiven. –Reken maar dat hij gefrustreerd is. En die

woningen gaan er ook niet komen. Je moet je niet te veel opwinden over dit soort dingen. Het zijn plannen. Eerst moet de gemeenteraad er nog maar eens achter gaan staan en dat zal niet zo snel gebeuren, want reken maar dat er veel weerstand tegen zal komen van de mensen hier. Hoe dan ook, wij gaan natuurlijk sowieso bezwaar maken. Dat kost de nodige tijd en voor dit soort plannetjes is niets zo dodelijk als tijd. Hoe langer het duurt des te minder kans dat het er ooit van zal komen. Ik ken wel wat mensen die ons daarbij van dienst kunnen zijn.– Hij keek nog eens naar het artikel en de tekening die het dreigende gevaar zo helder weergaf in de vorm van een blauw lint in een groen veld met daarlangs lange slierten rode vierkantjes, en daar weer middenin een iets groter zwart blok: zijn toren. –Als ik hier niet zou wonen, zou ik het nog een aardig plan kunnen vinden ook. Woningen die langs een paal op en neer kunnen drijven, hoe gekker hoe beter, dus daar zal best wel belangstelling voor zijn. Misschien moet ik mijn voelhorens toch maar eens even uitsteken. Kijken waar dit vandaan komt en of het een kans heeft.–

Henk had plaatsgenomen in één van de leren fauteuils naast het bureau van Trelbach en bestudeerde het gezicht van zijn vriend op zoek naar een teken van verontrusting, maar alles wat hij zag was een soort ingehouden vrolijkheid; de ogen glinsterden en er lagen plooiën rond de mondhoeken alsof hij elk moment in lachen uit kon barsten. Het was ergerlijk en ontwapenend tegelijk. Langzaam zakte zijn woede. Dit was een wereld waar Trelbach veel meer in thuis was dan hijzelf, de wereld van politiek, carrière maken, geld verdienen en vooral konkelen, strategisch manipuleren en genadeloos afmaken. Hij kon dit probleem met een gerust hart aan zijn vriend overlaten, die kende de juiste mensen en overzag het slagveld. Hij zou als een superieure Napoleon de oorlog vanuit hun toren regisseren en onvermijdelijk als overwinnaar uit de strijd komen. De rust die hij nu uitstraalde was een goed voorteken. Er zouden geen woningen in hun uiterwaarden komen. Natuurlijk niet. De uiterwaarden zouden blijven wat ze waren.

–En wie is de witte dame?–

–Witte dame?–

–Ja, de witte dame!–

–Wat weet jij van haar?–

–Wat moet ik van haar weten?–

–Ik zou het niet weten.–

- Weet je niet wat ik van haar moet weten of weet je zelf niks van haar?–
- Beide.–
- Moeten we bij het ontbijt rekening met haar houden?–
- Ze *maakt* het ontbijt, het zal wel klaar staan inmiddels.–
- En morgen? Ze had een koffer bij zich.–
- Misschien ook wel.–
- Tijd voor een ei.–

Trelbach schoof zijn stoel vanachter het prachtige klassieke bureau en trok zijn broek op, omdat damesbezoek nu eenmaal om enig decorum vraagt.

–Ik zag haar gisteren de oprijlaan op komen lopen onder die zilveren pruik. Pikant ornamentje, zeker met die rode hogehakkenschoenen en die lakjas. Is dat zelfs voor jou niet een beetje overdreven hoerig?–

Henk hief een dikke waarschuwende vinger voor Trelbach's gezicht, maar een glimlach krulde zijn mond. –A. het is geen pruik. Ik kan je garanderen dat haar haar zelfs niet is geverfd. Alles puur natuur. B. Een zwart jack met rode schoenen is niet hoerig. C. Ik hou niet van hoerig. D. Wat zal jou het uitmaken. Voor jou is een vrouw een vrouw of ze nou hoerig is of niet. En E: Je houdt je in!–

–Laten we afwachten of ze een beetje redelijk ontbijt kan maken– stelde Trelbach voor en daalde de wenteltrap af waarlangs Henk zojuist was verschenen, de trap die de zes verdiepingen van de toren onderling verbond. Op de verdieping onder de bibliotheek lag de gezamenlijke keuken als een buffer tussen de twee verdiepingen daar weer onder, die het atelier en de woonruimten van Henk omvatten, en de drie erboven, waar zich behalve de bibliotheek van Trelbach ook zijn slaapruimten bevonden met helemaal bovenin de zogenaamde kijkkamer, een kamer met rondom glazen wanden.

Ook Henk fatsoeneerde zijn kamerjas, griste de krant van het bureau en volgde zijn vriend naar beneden.

De keuken was fenomenaal: een mengeling van een professionele roestvrijstalen restaurantkeuken, een bruin café met donker meubilair, een barretje en een negentiende-eeuws kruidenierswinkeltje met schappen vol glazen potten, gevuld met de meest bijzondere producten, die er voor het merendeel voor de sier in zaten, want noch Henk, noch Trelbach voelde zich tot het koken aangetrokken. Maar nu was er de witte vrouw en de geur van gebakken spek en eieren, die heerlijk lagen te knetteren op de grote bakplaat. Dat wil zeggen het spek en de eieren,

de witte vrouw stond met haar rug naar hen toe en hoorde hen niet eens aankomen.

De mannen keken zwijgend toe. In bewondering, verbazing misschien zelfs, want de keuken leek voor haar ontworpen. Gasten waren ze, meer niet, maar zij hoorde hier, dat voelde je.

Haar witte haren waren samengebonden tot een staart en ze droeg een oud met verf bespat blauw overhemd van Henk, ruim genoeg om haar vier keer te omvatten, kort genoeg om haar lange slanke benen de ruimte te geven die ze verdienden. En dan begon ze te zingen, waarbij ze zachtjes met haar heupen wiegde, wat zonder meer sexy was, maar daarom nog niet minder vals.

–Jezus! Hou op met dat gekrijs! Ik heb bijzonder gevoelige oren en een nuchtere maag.– riep Trelbach uit, waarop de stem van de vrouw abrupt stil viel en ze zich met een sierlijke draai naar hen toekeerde.

–Trelbach, I presume? Henk heeft me al gewaarschuwd voor jouw ongekende bothed, maar helaas is het dit keer terecht: ik kan absoluut niet zingen.– Haar lach daarentegen was helder en rinkelend als een kristallen kroonluchter.

Ze veegde haar handen aan het overhemd af en stak ze beide naar hem uit. Hij kon niet anders dan ze aannemen en vriendelijk naar haar knikken nadat ze een reverence voor hem had gemaakt. Ze was betoverend en straalde een vreemd soort schoonheid uit met haar opvallende witte haren, haar hoge jukbeenderen, haar grijze ogen onder de schijnbaar afwezige wenkbrauwen, haar schalks opgetrokken bovenlip, haar iets oplopende neus en vooral haar bleekdonzen huid. Helaas liet het ruime overhemd slechts raden dat ze ook voor het overige niet misdeeld was.

Henk keek zijn vriend wantrouwig aan terwijl deze zich zonder enige schroom verlustigde aan zijn nieuwverworven vriendin. Trelbach mocht dan twee keer zo oud zijn als zij, dat zou hem er zeker niet van weerhouden om zijn charmes in de strijd te gooien en de reputatie van zijn vriend evenaarde op dit vlak zijn legendarische bothed, wat geen geringe prestatie was. En hij wist dat hij, als het er op aan zou komen, geen schijn van kans zou hebben, vanwege zowel zijn omvang als zijn leeftijd, ook al was hij dan 15 jaar jonger dan Trelbach.

–Yes, Trelbach it is...miss...?–

–Maria–

–Maria..... eh?–

–Maria ... punt. Je weet wel, net als Trelbach ...punt.–

Hij grinnikte. –Wel, Maria Punt, van harte welkom in mijn toren, maar nu weer aan het werk, want de eieren kreunen en de crematie van het spek is bijna voltooid.–

–*Jouw* toren? Ik dacht dat het *jullie* toren was.– riep ze, terwijl ze zich naar de bakplaat haastte.

–Ha!– smaalde Henk, blij met de steun van zijn nieuwe vriendin, in de richting van Trelbach, die hem slechts vernietigend aankeek en hem vervolgens nadrukkelijk negeerde.

–Henk wordt slechts getolereerd, omdat hij al in de toren zat toen ik hem kocht, net als de muizen en de ratten in de kelder. Hij woont hier dankzij mijn oneindige goedheid en mijn behoefte af en toe een levend wezen te zien, zelfs al heet het Henk. Als *jij* belooft te blijven, gooi ik *hem* eruit.– zei hij, terwijl hij plaatsnam aan de tafel die Maria al had gedekt en waar ze nu de eieren en het spek op de borden deponeerde. Grommend volgde Henk zijn voorbeeld. Maria legde vertrouwelijk een hand in de blote nek van de schilder, terwijl deze net vervaarlijk met zijn vork in de richting van Trelbach priemde.

–Het *was* altijd al mijn toren en dus *blijft* het mijn toren. Het lijkt me dat we die discussie niet nog eens over hoeven te doen. Eigendom betekent niets. Het gaat om rechten, heb ik dat niet altijd gezegd? En ik zeg het nog een keer: Historische rechten en gewoonterechten zijn de oudste rechten en ik woon hier al van ver voordat jij ooit van deze toren had gehoord, lelijke patjepeeër.–

Trelbach sloeg de wijzende vork nonchalant weg. –Het gaat wel degelijk om eigendom, beste Henkie, en eigendom is een gave, je hebt het of je hebt het niet. Ik heb het en jij hebt het niet.– Precies het soort opmerking waarmee je Henk Overmars op de kast kon krijgen.

–Ha!– snoof hij –Een gave? Een vloek zul je bedoelen. Eigendom is een verslaving. Je hebt er nooit genoeg van. Als je er iets van hebt, wil je meer, steeds meer en nooit zul je er echt van genieten. Dat is jouw lot. Ik mag het dan niet hebben, maar ik geniet er tenminste van. Nou jij weer.–

–Interessante discussie.– meende Maria niet geheel zonder sarcasme. – En zo te horen niet de eerste keer dat hij wordt gevoerd. Maar ik sta aan de kant van Henk, de man die geniet van wat hij niet heeft. De man die het wel heeft moet het wat dat betreft vandaag en misschien ook morgen doen met spek en ei. Toch ook niet niks zou ik zeggen. Eet smakelijk.–

–Oh. Dus je bent van plan te blijven!– constateerde Trelbach met een kritische blik op het gebakken ei voor hem, dat met een glimmend geel

oog teruggluurde. Hij nam een hap, keek een moment met gesloten ogen naar het plafond en zuchtte: –Oké. Misschien ga ik daar mee akkoord. Je eieren zijn goed. Wat kun je nog meer?–

–Is dit een sollicitatiegesprek of zo?– vroeg Henk, nog steeds geërgerd. Zoals hij al had gevreesd was Trelbach met zijn gebruikelijke baltsgedrag begonnen. Eigenlijk was het verbazingwekkend dat vrouwen zich überhaupt lieten inpalmen door die onbehouwen combinatie van botheid, regelrechte beledigingen, seksueel getinte toespelingen en humor waarmee Trelbach zich tegenover hen placht te bedienen. Maar Maria liet haar hand op zijn onderarm rusten als om te onderstrepen dat ze er niet van onder indruk was. Niettemin vond hij het nodig om zijn eigen positie verder af te baken.

–Het gaat je natuurlijk geen donder aan, maar mag ik er even op wijzen dat Maria al een baan heeft? Als model? *Mijn* model om precies te zijn? En wat voor één, mag ik wel zeggen! Ze is een kunstwerk op zich. Precies wat ik nodig heb om nieuwe inspiratie op te doen. Ze is de muze waar ik al tijden op zit te wachten, durf ik rustig te zeggen.–

–Oh, maar daar zal ik toch echt mijn dag niet mee kunnen vullen.– corrigeerde Maria hem. –En gelukkig ben ik ook meer dan alleen doekvulling. Zo ben ik bijvoorbeeld ook een prima secretaresse. Als je me loslaat op jouw administratie, Trelbach, zul je eens zien.– Alsof ze wist wat zijn grootste probleem was.

–Tegen kost en inwoning?– probeerde hij om te kijken hoever ze zou gaan, maar tot zijn verrassing knikte ze met die onbegrijpelijke glimlach van haar.

–Je hoort het Henk, vrouwen zijn bereid alles op te offeren om bij mij in de buurt te kunnen zijn. Het zit in het bloed. Mijn vader had dat ook. Ik begrijp dat wel. Wat ik niet begrijp is dat iemand als Maria op *jou* valt. Wat heb jij dat ik niet zie? Of is dat de ware liefde, dat gedoe dat ik ook nooit heb begrepen? Kennen jullie elkaar al lang?–

Henk liep ongewild rood aan. –Drie weken.– zei hij met een snelle blik op Maria, die net een stukje brood met spek en ei in haar mond stak.

–Zo lang alweer– zuchtte Trelbach quasi weemoedig.

–Ze was bij de opening van mijn tentoonstelling in het gemeentehuis, waar jij zo nadrukkelijk niet aanwezig was. En van het een kwam het ander. Ik had een model nodig en vond haar meteen de perfecte vrouw voor het werk waar ik mee bezig ben. Ik heb haar uitgenodigd. Et Voilà!– verklaarde Henk zich nader.

Trelbach knikte begrijpend en at even zwijgend verder voor hij Maria aankeek. –En voor vrouwen is Henk natuurlijk onweerstaanbaar, met zijn afgetrainde lijf.–

–Zeker, en dan ook nog een kunstenaar die in een toren woont.– zei ze rustig en schonk hen een kop koffie in. –Maar dat lijkt me meer iets tussen Henk en mij, vind je ook niet?–

Trelbach was geïntrigeerd. Ze keken elkaar een moment in de ogen voor hij knikte.

–Goed, geen verdere vragen dus, mevrouw Punt, ik begrijp het....misschien. Wat mij betreft ben je welkom. In deze tijden van crisis kunnen we niet al te kieskeurig zijn wie we aan boord nemen voor het gevecht tegen de hogere machten die ons en onze benarde vaste bedreigen. Henk heeft je ongetwijfeld het IJsselblad laten lezen voordat hij mij zo onbehouden kwam storen?–

–Het is mij duidelijk geworden dat het uitzicht van jullie bovenwoningje wordt bedreigd en ik deel jullie verontwaardiging. Één voor allen, allen voor één. Ten strijde!– zei ze met geheven vuist.

Ze spotte met hem en dat overkwam hem zelden. Hij vroeg zich af of hij er goed aan had gedaan om zo snel in te stemmen met een langer verblijf van haar in zijn toren. Maar verdomd, wat was ze interessant!

Het weer was somber. Een druilerige regen hield de straten van Clausthal al dagenlang glanzend nat. Op het kruispunt zag het er allemaal nog eens extra triest uit nu het terrein rond de grijze houten kerk met hekken was afgezet vanwege een grootschalige restauratie van het gebouw. Overal lagen hopen zand en bouwmaterialen en van het oorspronkelijk groene parkje opzij van de kerk was niets meer over. Op de tegenoverliggende hoek stond het oude Rathaus er ook al treurig bij met zijn donkere vooroorlogse stenen. Bovendien was er geen mens te bekennen. Auto's kwamen de heuvel op en remden voor de stoplichten. Van de andere kant kwamen ze naar beneden. Slechts enkelen sloegen af, het dorp in. Alleen daar, verderop bij de winkels, waar de lichten nog voor enige gezelligheid zorgden, was er iets van leven te bespeuren. De Konditorei was zelfs redelijk goed bezet; het was weer voor een Kaffee mit Kuchen.

De beide oude mannen bij het raam keken mistroostig naar buiten. Ze zaten hier dagelijks en hielden het oog op de bedrijvigheid rond de kerk, maar vandaag lag het werk stil en moesten ze zelfs deze afleiding missen.

Ze waren al in de tachtig en geboren en getogen in Clausthal. Liese, de eigenaresse van de Konditorei, was niet echt blij met hun aanwezigheid, maar ze zou de laatste zijn om er iets van te zeggen. De zaak was hier al sinds 1935 gevestigd en de mannen hadden de opening nog meegemaakt. Ze waren sinds jaar en dag stamgasten. Ze hoorden bijna bij de inventaris en bovendien verdienden ze op grond van hun leeftijd het nodige respect, vond ze, ook al gedroegen ze zich tegenover andere bezoekers soms alsof ze de eigenaars van de Konditorei waren. Dan sprak ze hen even vermanend toe, maar daar bleef het bij.

Nu was het niet overdreven druk en was het haar een zorg hoe ze zich gedroegen, maar juist nu waren de mannen zelf ook helemaal niet in de stemming om zich te misdragen. Ze slurpten van hun tweede kop koffie en lieten het bij enkele korte opmerkingen als de voorbijgangers daar aanleiding toe gaven.

–Landmann– bromde Uwe, de dikste van de twee, met een knik van zijn hoofd in de richting van de overzijde van de straat.

–Zijn zoon is weer thuisgekomen. Hartstikke verslaafd.– wist Gustaf, terwijl hij omslachtig zijn snor schuimvrij probeerde te maken met de achterkant van zijn hand. Iedereen in Clausthal wist ervan, Uwe natuurlijk ook, maar je moest het toch ergens over hebben. Ze zwegen

en keken hoe Landmann voorbij ging, gebogen onder de zorgen over zijn zoon.

Liese kwam bij hun tafeltje staan en zei: –Ik heb een nieuwtje: Gunda is terug– Ze keken haar verbaasd aan. –Ja, ik dacht wel dat jullie dat zou interesseren.– waarna ze met een triomfantelijke glimlach doorliep.

–Gunda...– mompelde Uwe in zichzelf – dat is lang geleden.–

–God, wat een meid was dat.– zei Gustaf dromerig –Ze moet net zo oud zijn als wij.– Om er droog aan toe te voegen: –Het beste zal er wel af zijn–

–Sommige vrouwen blijven eeuwig mooi, net als ik– Uwe deed niet eens moeite om het grappig laten klinken. –Ze stond laatst in Bild. Jij zou er voor tekenen als je er nog zo uit zou zien–

–Geen kunst aan.– meende Gustaf –Als je maar geld hebt. Die rijkelui die kopen hun schoonheid. Is allemaal nep. Neptieten, nepbillen, ze laten hun vet wegzuigen en dan trekken ze alle rimpels plat, pruik op de kop, je kunt het zo gek niet bedenken en dat allemaal om er uit te zien als een etalagepop, maar dan wel een hele ouwe etalagepop.–

–Gunda niet, dat weet ik zeker, dat is allemaal puur natuur. Ze had op die foto's in Bild gewoon rimpels, net als wij. Kan ook niet anders natuurlijk, maar dan ziet ze er nog steeds best fraai uit. Ze was altijd al een mooie meid, toch? Ik had een moord voor haar gedaan, maar ja, ze kon krijgen wie ze wilde en wie waren wij nou helemaal.–

–Ze is anders nooit getrouwd geweest, volgens mij.–

–Nee, maar wel een zoon. Dat heb je met die vrijgevochten types. Was ze toen ook al. Je had mijn moeder eens over haar moeten horen. Vond haar een hoer. Was ze misschien ook wel, eigenlijk. Liep met iedereen, nou ja niet met ons, maar wel met die hogere lui. Het schijnt dat haar zoon er een van Wernher von Braun is.–

–Zeggen ze. Maar daarom hoeft het nog niet zo te zijn, hoewel..... ze ontkent het geloof ik ook niet.– gromde Gustaf.

–Dat is haar klasse.– wist Uwe. –Echte chique mensen laten zich niet verlagen tot het geroddel van het volk. Ze geven niks toe en ze ontkennen ook niks. Ze staan er boven. Net als ik.–

Ze grinnikten en Gustaf bestelde nog een koffie.

–Ze schijnt ziek te zijn. Daarom is ze terug.– zei Liese terwijl ze de kopjes neerzette.

–Weet je wat ze heeft?–

Liese haalde haar schouders op. –Zal wel kanker zijn. Op die leeftijd.– Ze staarden in hun koffie en knikten zwijgend.

–Dat ze dan naar hier terug komt. Na al die jaren. Ze is hier na de oorlog nooit meer geweest. Wat moet ze hier dan nou?– vroeg Gustaf zich hardop af. Het klonk als een verwijt. En misschien bedoelde hij dat ook wel. Haar afwezigheid hier in Clausthal kwam hem voor als een soort verraad. Ze had hen allemaal in dit godvergeten gat achtergelaten om voor haar eigen geluk naar Amerika te gaan. Zij hadden de rotzooi van de oorlog op mogen ruimen en een nieuw, welvarend Duitsland gemaakt en nu kwam ze terug omdat ze ziek was en ze ging er natuurlijk vanuit dat ze weer allemaal in aanbidding voor haar klaar zouden staan. Nou weinig kans, wat hem betrof.

–Wat ze hier moet? Dood gaan natuurlijk.– meende Uwe. –Iedereen wil aan het eind van zijn leven terug naar zijn wortels. Die liggen voor haar in dat huis. Daar is veel gebeurd. Reken maar. Logisch toch dat je daar naar terug wil. En het is allemaal al zo lang geleden. De mensen hier zijn veel te jong om haar te kennen. Wij weten het nog wel, maar de rest? Nee toch.–

–Dan zal die bastaardzoon van Wernher hier ook wel komen om bij zijn moeder op bezoek te gaan.– Gustaf was alweer een stap verder.

–Kurt Clebhart?– Het was niet zozeer een vraag als wel een bevestiging. –Kijk, dat vind ik nou een stuk interessanter. Die vent heeft het goed gedaan. Als er iemand in de politiek is die ik vertrouw – en je weet dat ik politici per definitie niet vertrouw – dan is hij het wel. Dat is een Duitser waar we weer eens trots op kunnen zijn. Werd tijd ook.–

Gustaf haalde zijn schouders op en slurpte aan zijn koffie. –Als je dat al een Duitser kunt noemen. Hij is in Amerika geboren, spreekt beter Engels dan Duits en woont in Frankrijk. Hoe Duits ben je dan precies?–

–Gunda is Duits en dus is hij ook Duits, zeker als Wernher inderdaad zijn vader is. Blut und Boden, lieber Gustaf.– Uwe beklemtoonde de lettergrepen één voor één.

–Fascistisch gewauwel.– meende Gustaf.

–Moet jij zeggen. Je mag nu dan een sociaal democraat zijn, maar dat was je vroeger ook niet, vertel mij wat. Je zat nog eerder bij de Hitlerjugend dan ik.–

–Iedereen zat hier bij de Hitlerjugend, dat weet jij ook. Iedereen heeft nu een grote bek maar ze moesten eens weten hoe het was toen de mijnen dichtgingen en bijna iedereen werkloos was en arm. Dan maar Hitler, wat moest je. Bij ons waren ze hartstikke blij dat ze met het Werk Tanne begonnen. Viel er eindelijk weer wat te verdienen. Nee, je

hebt gelijk, toen vonden we Hitler een prima vent. Wat wist je er allemaal ook van.–

–Alles is anders nu. Beter vooral, al vraag ik me af hoelang dat nog goed gaat.– Uwe was een pessimist van nature en kwam hoe dan ook altijd weer uit bij zijn overtuiging dat de wereld naar de knoppen ging, wat volgens hem de schuld was van de kapitalisten, de schurken die het milieu verpestten, de arbeiders uitbuiten en er alleen maar op uit zijn om zichzelf te verrijken. Vooral de bankiers moesten het bij hem ontgelden, waarvoor op dat moment ook zeker wel wat te zeggen viel. –Het kan zo weer mis gaan. Je weet hoe het gaat in Europa. Zo iemand als Kurt hebben we hard nodig. Verdomde jammer dat hij er mee is gestopt.–

–Toch wel een heel bijzondere familie, die Clebharts. Eerst die ouwe Carl, dan Gunda, die ze in de hele wereld kennen, dan Kurt, die toch mister Europa was, en wie weet, misschien komen zijn zoons ook nog aan de beurt; het is een dynastie, zeg ik je. En dat is in dit gat begonnen!– Gustaf was blijkbaar alweer vergeten dat hij Uwes chauvinistische nadruk op het Duitserschap van Kurt fascistisch had genoemd.

–Wat ik zeg: Kunnen we trots op zijn.– Ze bleven een tijdje in hun eigen gedachten verzonken zitten.

Gunda zat in de kamer met de erker die uitkeek op de Tannenhöhe, de straat die door de mensen in Clausthal de Plutocratenallee werd genoemd vanwege het feit dat bijna de hele staf van het Werk Tanne hier een woning had gehad. Over het algemeen waren dat, in de beste traditie van de Harz, houten huizen, en dat gold ook voor de directeurswoning van de Clebharts.

Ze vroeg zich af waarom ze er voor had gekozen om terug te komen en dan ook nog louter om hier te sterven nota bene. Zesenzestig jaar geleden was ze vertrokken en al met al had ze er toen nog maar 6 jaar gewoond. Natuurlijk wist ze het antwoord: dit was de plek die bepalend was geweest voor de rest van haar leven. Hier was haar feitelijke leven begonnen en hier moest het dus ook eindigen. Een leven afronden betekende in haar ogen het voltooiën van een cirkel; begin en einde raakten elkaar. Dit huis was het raakpunt; het huis waar haar vader en zij hadden gewoond zonder elkaar ooit te leren kennen, het huis zonder moeder, maar met een Russische huishoudster, Olga, die het geluk had gehad niet in de fabriek te hoeven werken.

De nieuwe Olga, haar huidige verzorgster, heette Karin en ze was nu haar enige huisgenote. Ze had haar voor 24 uur per dag ingehuurd, maar

ze voelde geen band met haar, zoals destijds met Olga. Ze was blij dat de vrouw zich op de achtergrond hield als ze niet nodig was. Het gaf haar de gelegenheid om over haar leven en haar naderende einde te mediteren.

De vraag of haar leven er toe had gedaan, of het zin had gehad, zou daarbij niet aan de orde komen. Ze had nooit iets gehad met zingeving. Al heel jong was ze tot de conclusie gekomen dat het leven per definitie zinloos was. Je werd geboren vanuit het niets en je zou verdwijnen in het niets en daar tussenin leefde je. Leven deed je zoals het je paste. Je kon bijdragen aan het geluk van anderen, je kon achter geld aanjagen, je kon luieren, het maakte allemaal niet wezenlijk uit. Aan het einde was er weer het niets. De enige vraag die je jezelf af en toe had te stellen was of het de moeite waard was waar je mee bezig was, of het bevredigend was. Het was een egoïstische, hedonistische benadering, maar volgens haar onvermijdelijk en het zou haar een zorg zijn wat anderen daarvan vonden. Zij dacht wat zij dacht, basta.

Het merendeel van de mensen zou er overigens van opkijken als ze wisten hoe ze in het leven stond, want wie de moeite nam om alle interviews na te lezen die ze in de loop van de jaren had gegeven, zou maar tot één conclusie kunnen komen, namelijk dat ze een vrouw was die haar persoonlijke belangen altijd opzij had gezet voor het welzijn van anderen. Ze was een actievoerster, een voorgangster, een icoon van het verzet tegen elke vorm van onrecht. Ze had tegen het geweld van staten gestreden, tegen de globalisering, tegen milieuverontreinigende bedrijven, tegen de armoede in de wereld. Ze was een communiste geweest, een andersglobaliste, ze was actievoerster voor Greenpeace, feministe.

Maar altruïsme is in essentie een vorm van egoïsme, was haar overtuiging en ze had er geen moeite mee om voor zichzelf te erkennen dat ze had genoten van de aandacht die ze kreeg, de ontmoetingen met de groten van de aarde die het gevolg waren van haar acties, de invloed die ze had gehad. Ze had haar imago gekoesterd dat bestond uit de combinatie van haar natuurlijke schoonheid en haar avontuurlijke leven. Ze was een uitdaging geweest voor elke man met macht en een bedreiging voor elke concurrente. Ze had geleefd!

Maar ook dan nog: aan het eind was er straks gewoon weer niks. Van niks naar niks. Zinloos dus, maar in de tussentijd toch zeer aangenaam. Althans voor het overgrote deel. Er waren natuurlijk ook mindere momenten geweest, zo niet heel akelige momenten, momenten van teleurstelling en spijt, van verdriet en pijn en van angst en vertwijfeling.

En juist nu, nu de deur naar het nieuwe niets op een kier stond, slopen deze momenten weer naar binnen; demonen die verslagen moesten worden. De laatste bevrediging. Het was geen toeval dat ze terug was gekeerd naar de Plutocratenallee.

De tafel stond niet meer in de erker, het kleed was verdwenen, de wand met boeken was vervangen door een groot, kleurig schilderij. Het oude parket lag er nog wel, maar de meubels waren modern met veel chroom en leer. Kurt had het huis aangehouden en was verantwoordelijk voor de inrichting, hoewel ook hij er zelden of nooit was geweest, in tegenstelling tot zijn zoons Conrad en Claus die er regelmatig korte vakanties met hun gezin doorbrachten.

Het kostte Gunda moeite om zich een voorstelling te maken van de situatie van destijds. Het was alleen mogelijk als ze haar ogen sloot en zichzelf in een soort trance bracht. Dan zag ze haar vader achter het klassieke bureau in de achterkamer zitten bij het licht van de bureaulamp die de rook van zijn pijp rond zijn hoofd verlichtte en dan mysterieus deed verdwijnen zodra de rook het donker raakte. Zelf zat ze in de grote leesfauteuil die haar als een schelp leek te omsluiten. Wat had ze gelezen op dat moment? Nietzsche? Schopenhauer? Carl May? Een liefdesroman? Ze hoopte dat het iets filosofisch was geweest, maar ze wist wel beter. In ieder geval niet Im Westen Nichts Neues van Remarque dat ze ooit in hun oude huis in Dresden had aangetroffen. Ze wist dat het een verboden boek was en juist dat maakte het zo spannend om het te lezen. Het was een boek voor onder de dekens en om te verbergen achter het plafonnetje van de boekenkast op haar kamer, dat ze los had weten te wrikken. Waarschijnlijk lag het er nog altijd. Ooit had haar vader het aangeschaft, dus misschien had hij zich ooit tot het pacifisme aangetrokken gevoeld, maar in Nazi-Duitsland was geen plaats voor pacifisten en ze werden zeker niet aangesteld als directeur van een TNT-fabriek als het Werk Tanne. Had hij geweten dat ze het boek nog had, dan was het huis te klein geweest.

Ze dacht met tevredenheid terug aan haar puberale ongehoorzaamheid en haar behoefte om alles anders te willen doen dan haar vader. Het boek had haar daarvoor het voedsel geleverd. Ze was fel tegen alles geweest waar haar vader voor stond. Maar nu, zeventig jaar later, besepte ze maar al te goed dat haar vader niet de kwaaië genius was, waarvoor ze hem ooit had gehouden, maar dat hij vooral een pragmaticus was geweest die zijn managementkwaliteiten had benut voor iets wat toevallig een springstoffabriek was. Het had ook een schoenenfabriek geweest kunnen zijn. Hij was een opportunist, een

overlever. Hij zag altijd eerder dan anderen welke kansen en bedreigingen zich voordeden en speelde daar soepel op in. Misschien leek ze wel meer op hem dan haar lief was.

Ze zag hoe de bureaustoel in haar richting draaide en hij haar aankeek. Zijn brilletje weerspiegelde het licht van haar leeslamp. Zijn handen lagen op zijn knieën.

–De oorlog is bijna voorbij. We zullen ons moeten voorbereiden op de komst van de Amerikanen en de Britten; misschien wel de Russen– zei hij zacht, zodat zijn woorden slechts langzaam tot haar doordrongen. Ze had hem aangekeken alsof hij gek was geworden. Dit kon haar vader onmogelijk hebben gezegd! Natuurlijk had ze zelf al wel geweten dat het einde van het geweld in zicht was, maar haar vader zou dat niet mogen erkennen, niet hij, de directeur van het Werk Tanne! En hij sprak tegen haar alsof ze een volwassene was. Misschien was dat nog schokkender dan wat hij zei.

–We zullen hier weg moeten, anders zijn we niet veilig, vrees ik. Je mag hier nooit over praten, maar ik ben bezig om dat te regelen. Ik heb het er met Wernher over gehad.– Wernher was Wernher von Braun met wie haar vader regelmatig contact onderhield wanneer de raketteningenieur in Mittelbau Dora in Nordhausen aanwezig was om de voortgang in de ontwikkeling van de V2 te volgen. Zelf kende ze hem ook vrij goed en ze mocht hem graag. Hij was de eerste geweest die haar als een volwassen vrouw had behandeld.

–Wernher wil ook na de oorlog verder met het ontwikkelen van raketten. Je weet hoe gedreven hij is. Hij denkt dat hij dat het beste in Amerika kan doen. Daar zitten volgens hem de goede mensen en ik weet zeker dat de Amerikanen hem ook graag willen hebben. Het lijkt mij het beste dat we zijn voorbeeld volgen. Ik zal er daarom voor zorgen dat ze ons daar ook graag willen hebben. Wat er ook gebeurt, we moeten in ieder geval uit handen van de Russen zien te blijven.–

Gunda had hem vragend aangekeken, niet zeker wat hij bedoelde. Hij zag haar blik, stond op en begon door de kamer te ijsberen.

–De geallieerden zijn in Normandië geland en rukken nu snel op, daar ben ik van overtuigd. En van de andere kant zullen de Russen ons aanvallen. Hitler zal alles doen om ze te stoppen, maar hij zal ze niet tegen kunnen houden. Hij kan de nederlaag hooguit nog wat uitstellen. Speer, die gluiperd, zit ons voordurend in de nek te blazen. Je weet hoe hij is. Hij is door Joseph Hagen ingelicht dat we in de eindfase van ons onderzoek zitten. Beter dat je daar niets van weet, maar als het op tijd

klaar is kan het Hitler misschien nog een tijdje helpen.– Hij stond achter haar en legde een hand op haar schouder.– En dat plaatst ons voor een moeilijk dilemma, Gunda, want als we de keizer geven wat des keizers is, dan zijn wij na de oorlog niet veilig voor de Amerikanen of, nog erger, de Russen. En als we de keizer *niet* geven wat hem toekomt, dan lopen we de komende tijd nog meer gevaar, maar met het nodige geluk gaat dat misschien toch goed en dan zullen de Amerikanen waarschijnlijk blij met ons zijn en ons met open armen ontvangen. Begrijp je wat ik bedoel?–

Ze had slechts verbaasd haar hoofd geschud.

–Het zou jou aan moeten spreken met je pacifistische ideeën. De oorlog is bijna afgelopen en hopelijk krijgen we dan eindelijk vrede, meisje. Maar zover is het nog niet. We gaan een hele gevaarlijke tijd tegemoet. Ik vertel je dit omdat ik wil dat je voorbereid bent en dat je begrijpt dat er in de komende tijd misschien dingen zullen gebeuren die je vreemd zult vinden. En af en toe zal ik jou ook vragen iets voor me te doen. We moeten elkaar vertrouwen. Ik weet dat we het meestal niet met elkaar eens zijn, maar je moet me vertrouwen.– herhaalde hij en daarbij had hij haar haren gestreeld en zij had aarzelend geknikt.

Dit was het moment waaraan ze nu terugdacht. Dit was het begin van haar verdere leven.

Ze greep de wandelstok die de afgelopen maanden haar vaste metgezel was geworden en hees zich moeizaam uit haar stoel. Haar dagboek. Het lag ook in de bergplaats bovenin de boekenkast op haar slaapkamer, als niemand het in de tussentijd had gevonden.

De pijn in haar heup deed haar beseffen dat ze nooit alleen de trap op zou komen en met tegenzin drukte ze op het belletje dat Karin alarmeerde. De vrouw stond binnen de minuut voor haar en begon meteen te jeremiëren dat ze voorzichtig moest zijn en beter kon gaan zitten. De vrouw was werkelijk hoogst ergerlijk.

–Nee, ik ga naar boven en jij gaat mij daarbij helpen.– zei ze kortaf op een toon die geen tegenspraak duldde. Zelfs Karin wist inmiddels dat het geen zin had om te protesteren.

Trede voor trede klommen ze samen omhoog.

Samen zaten ze lange tijd uit te blazen op de houten bank op de overloop, tot ze eindelijk in staat was om haar oude slaapkamer binnen te gaan.

Niets was meer zoals het was. De houten lambriseringen waren verdwenen net als de tafel met de lampetkan. Nu was er zelfs een kleine

badkamer ingebouwd. Er hingen moderne kunstwerken aan de witgestucte muren, waar er in haar tijd alleen een behang met medaillonmotief was geweest. Maar de ingebouwde boekenkast was er nog wel, ook al was ook deze gemoderniseerd. Dat was een teleurstelling, want de timmerlui hadden het losse plafonnetje misschien ook wel ontdekt. Vermoeid liet ze zich op de rand van het bed zakken en keek naar de kast. Vooruit, waarom niet, ze waren er nu eenmaal, dan ook maar zeker weten of het er nog was. Ze wees met haar stok naar de bovenkant van de boekenkast en keek Karin vastberaden aan.– Jij zult het voor me moeten doen, meid. Daar bovenin achter het plafonnetje zit een ruimte waar iets ligt wat ik beslist wil hebben. Het kan me niet schelen hoe je het doet, als je het maar open krijgt. Beneden ligt vast wel iets waar je het kapot mee kunt krijgen. Maar schiet wel een beetje op.–

Ze had het op nog twee andere manieren moeten zeggen, maar uiteindelijk was Karin vertrokken op zoek naar gereedschap of wat dan ook. Het zou ongetwijfeld de nodige tijd kosten en dus had ze zich op het bed uitgestrekt en rustig afgewacht.

Een uur en veel aanmoedigingen later begaf het plafonnetje het onder de klappen die Karin er tegen gaf met een abstract bronzen beeldje dat al die tijd al naast het bed had gestaan en dat uiteindelijk het meest geschikt bleek te zijn voor het sloopwerk.

–En nu?– vroeg de vrouw met een van inspanning rood aangelopen hoofd.

–Nu steek je je arm erin en voel je op de planken ernaast. Wat anders.– zuchtte Gunda. Ze zat inmiddels weer overeind op de rand van het bed en hoopte dat Karin haar dagboek zou vinden.

–Gedverderrie, er kunnen wel muizen zitten.– zei Karin met opgetrokken neus, zeurpiet als altijd.

–Stel je niet aan en schiet op, anders kun je wel gaan, dan zoek ik wel iemand anders voor jouw baantje.– dreigde Gunda en glimlachte toen Karin direct haar arm in de opening stak. Haar glimlach verbreedde zich toen hij ook bijna direct weer tevoorschijn kwam met een boek: Im Westen Nichts Neues.

–Er moet nog iets liggen.– haastte zich te zeggen en gelaten stak Karin haar arm opnieuw naar binnen.

–Nog een boek.– zei ze toen ze hem weer terug trok.

Gunda juichte van binnen toen ze het Grijs boekje zag dat ze als haar dagboek van destijds herkende.

Pas na het avondeten nam ze het op en bladerde naar de datum waarop haar nieuwe leven was begonnen.

26 augustus 1944

Ik ben in de war. Vader heeft mij zojuist iets verteld dat ik niet eens kan/mag opschrijven. Maar ook als ik het wel mocht opschrijven zou ik nog niet weten wat ik moest schrijven. Hij denkt dat de oorlog niet lang meer zal duren. Ik hoop dat hij gelijk heeft. Het is vreselijk wat er allemaal gebeurt. Al mijn vrienden zijn weg en komen misschien nooit meer terug. Gisteren is ook Hugo vertrokken. Hij gaat naar Nederland. Martin is dood. Hij wist al dat hij niet terug zou komen, hij was zo bang toen hij wegging. Ik ben blij dat we het toch nog hebben gedaan. Ben ik een hoer, zoals Maria zegt? Ik denk het niet. Een hoer doet het voor geld. Ik niet. En Martin was echt even heel gelukkig. Ik ben eigenlijk een goede fee. Of misschien een goede hoer. Is dat erg?

Ik ben bang dat de oorlog langer zal duren dan vader denkt, maar ik ben ook bang voor wat er na de oorlog zal gebeuren. Wat dan? Vader denkt daar al over na. Hij zegt dat hij een plan heeft. Wernher en hij praten erover. Wernher is de laatste tijd erg aardig voor me. Ik denk dat ik een beetje verliefd op hem ben. Hij is wel veel ouder, maar dat zal me een zorg zijn. Hij praat veel verstandiger dan de jongens hier. Die denken maar aan één ding. Maar misschien denkt Wernher daar ook wel aan. Ik hoop het eigenlijk wel. Hij laat niets merken. Trelbach wel, die kan zijn ogen niet thuis houden en zijn handen ook bijna niet, maar dat durft hij natuurlijk niet. Ik plaag hem graag. Hij mij ook. Hij is charmant. Vader mag hem blijkbaar ook wel, ook al is hij een buitenlander. Hij zou hem anders niet als chauffeur gebruiken en dan zou hij ook niet buiten het Werk Tanne mogen werken. Dat mag verder geen enkele buitenlandse arbeider, behalve Olga dan en nog een paar huishoudsters hier op de Tannenhöhe. Hij boft maar. Dat hele Werk Tanne is doodeng. Al die arme mensen die daar moeten werken. Er zijn heel veel Russen. Het maakt Olga erg verdrietig. Vader zegt dat het niet anders kan, het is nu eenmaal oorlog. Maar die fabriek is hun dood. Ik heb er spijt van dat we ze hebben lopen pesten met hun gele haren. Iedereen noemt ze Goldköpfchen of Kanarienvögel, maar dat komt omdat ze met dat rotspul in de fabriek moeten werken. Ik weet dat ze allemaal ten dode zijn opgeschreven. En waarvoor?

En dat is niet het enige wat er in de fabriek gebeurt. Vader wil er niet over praten. Het is geheim. We praten sowieso niet zoveel met elkaar, want we zijn het nooit met elkaar eens. Hij zegt altijd dat ik mijn mond

moet houden, maar ik blijf tegen hem zeggen dat hij er ook voor verantwoordelijk is dat Martin en de anderen dood zijn, maar natuurlijk alleen als er verder niemand bij is.

27 augustus 1944

Ben met vader mee naar de fabriek geweest. Hij doet nog steeds heel geheimzinnig. Joseph Hagen was er ook. Ik mag hem niet, ook al is hij onze buurman. Het is een streber. Hij wil volgens mij zelf directeur worden van het Werk. Maar vader vertrouwt hem, zegt hij, en dat lijkt mij tamelijk dom, want het was de schuld van Hagen dat de fabriek in 1940 de lucht in is gevlogen, toen hij vader een paar dagen moest vervangen. Dat vindt vader ook wel, maar volgens hem heeft hij alleen maar iets teveel zijn best gedaan en dat vinden die Nazional Sozialisten geweldig. Maar even goed zijn er wel 70 mensen bij omgekomen.

Trelbach was er ook, hij stond de hele tijd voor het gebouw te wachten bij die mooie zwarte Mercedes van vader. Hij is er nogal trots op dat hij daar in mag rijden. Dat vind ik wel amusant. Hij moest mij vandaag naar Nordhausen brengen omdat vader me gezegd had iets aan Wernher te geven. Ik heb hem de hele weg geplaagd. Vader heeft tegen hem gezegd dat hij er voor moet zorgen dat ik me een beetje gedraag. Daar hebben we onderweg een heleboel plezier om gehad. Voorbij Braunlage hebben we een tijd bij de auto in het gras gezeten. Ik kan hem echt om mijn vinger winden als ik dat wil.

Wernher had het druk, zei hij, maar misschien is hij ook wel een beetje bang om met mij alleen te zijn, hij is erg verlegen, denk ik. Ik heb hem de enveloppe gegeven, zoals vader mij had gevraagd. Hij keek er niet eens in. Hij heeft hem direct in een kluis gelegd. Het zal wel weer geheim zijn. Dat is wel spannend.

Ook op het Werk Dora lopen veel buitenlanders rond. Allemaal arbeiders uit Rusland en zo. Ze zijn vreselijk mager en ze moeten de hele dag in de tunnels werken. Ik ben er weleens geweest. Heel eng en ook heel groot. Ze gebruiken die tunnels voor de veiligheid, mochten ze gebombardeerd worden. Iedereen op het Werk Dora kijkt erg tegen Wernher op. Ze zeggen dat hij een genie is. Vader ook. Wernher is heilig. Hij is het altijd met Wernher eens.

Ik vind het lastig. Wernher is echt een schatje, maar hij is net zo verantwoordelijk als vader en al die anderen die die arme mensen dood laten gaan. Ik wil ze haten, maar dat kan ik niet.

Op de terugweg heb ik Trelbach gevraagd of hij getrouwd is. Hij zegt dat zijn vrouw is gestorven na de geboorte van hun zoon. Het was een

trieste geschiedenis. Vooral dat hij nu hier is, terwijl zijn zoon bij zijn zuster in Nederland woont. Hij ging eerst elke 3 maanden naar Nederland, maar in het afgelopen jaar is hij er niet geweest, omdat hij geen toestemming heeft gekregen, vanwege de toestand met de oorlog. Ik ben aardig tegen hem geweest.

2 september 1944

Vader was vandaag niet aanspreekbaar, omdat er mensen van Speer in het Werk kwamen kijken. Hij zei dat ze ook in het laboratorium zijn geweest. Ik wist niet eens dat er een laboratorium was! Dat is ook weer zo'n geheim. Vader heeft het niet zo letterlijk gezegd, maar als ik goed heb geluisterd en één en één optel dan werken er zo'n 15 geleerden uit heel Europa in dat laboratorium. Dat is natuurlijk dat onderzoek waar hij het laatst over had. Het moet nogal revolutionair zijn waar ze mee bezig zijn. Ik heb begrepen dat het Hitler kan helpen om de Amerikanen en Engelsen alsnog af te slaan. Daar ben ik van geschrokken, want hoe eerder die rotoorlog ophoudt hoe beter. Ik wou dat ik vader zover kon krijgen om het tegen te houden. We hebben er gisteravond ruzie over gehad. Hij zegt dat ik hem moet vertrouwen. Ik weet het niet meer. Ik weet niet wat ik van vader, maar ook van Wernher moet denken. Waarom vinden ze het goed dat al die arme mensen uit het buitenland in hun fabrieken sterven en waarvoor? Alleen maar om raketten en springstof te maken om nog meer mensen te laten sterven. Ik haat ze. Nu in ieder geval wel.

9 september 1944

Sinds de mensen van Speer zijn geweest is vader heel nerveus. Hij lijkt onder grote druk te staan en hij is sacherijnig. Gisteravond was het helemaal erg. Die valse Joseph Hagen is langs geweest en ik hoorde ze boos tegen elkaar praten. En daarna zei vader tegen mij dat er geen tijd meer was en dat ik iets voor hem moest doen en dat heb ik vandaag gedaan. Ik ben met Trelbach naar Goslar geweest om iets over te brengen aan de dominee van de Marktkirche. Ik ben duidelijk een soort boodschapper voor vader geworden. Niemand mag het natuurlijk weten en het heeft beslist te maken met zijn plannen voor na de oorlog. Natuurlijk zeg ik er ook niks over tegen Trelbach, al heb ik wel eens het gevoel dat hij er misschien wel meer van weet dan ik, anders liet vader hem vast ook niet steeds met mij mee gaan.

De dominee heeft me apart genomen in een klein kamertje achterin de kerk. Ik vond hem nogal nerveus, hij zweette heel erg, maar misschien

was dat omdat hij het wat raar vond om met een meisje alleen in een kamer te zijn. Alle mannen doen wat raar als ze met mij alleen zijn.

Ik heb hem gezegd wat ik moest zeggen, al snap ik er zelf niks van. Het is vast een geheime code of zo. Ik zal het dus ook maar beter niet opschrijven, maar het ging over de dienst van komende zondag. Ik wist niet dat vader zo slim was. Maar wat onze dominee kan doen om vader te helpen is voor mij een raadsel. Misschien wilde hij echt niks anders dan iets regelen voor de dienst van zondag. Ik zoek tegenwoordig overal wat achter.

Daarna vond ik Trelbach op het plein bij de auto. Hij stond met een blond meisje te praten. Deed alsof het zijn auto was! Ik heb heel autoritair gezegd dat hij op moest schieten. Het wicht was helemaal verbaasd en Trelbach stond met zijn mond vol tanden. Leuk.

12 september 1944

Vandaag opnieuw naar Nordhausen. Vader is dit keer mee geweest. Dat was wel jammer, want nu zaten we samen achterin en kon ik Trelbach niet plagen door wat van mijn been te laten zien. Hij heeft de vorige keer gezegd dat hij blij is dat hij in de auto met de mooiste benen van Duitsland mag rijden. Hij is heel goed in complimentjes maken.

Vader was stil. Hij heeft de hele weg bijna niks gezegd. Pas toen we in het kantoor van Wernher waren werd hij spraakzaam. Ik mocht alleen maar gedag zeggen tegen Wernher en daarna moest ik met Trelbach mee. Het zou wel twee uur duren, zeiden ze. Trelbach en ik zijn toen dus maar op een bankje tegen de heuvel gaan zitten, ik met mijn benen tot boven de knie in de zon om hem te plagen. Er is niemand langsgekomen. Het was spannend. Ik dacht dat hij zich niet zou kunnen beheersen, maar dat viel wel wat tegen.

Toen we terugkwamen bij Dora, zat vader nog steeds bij Wernher. Hij zei dat ik nog even moest wachten. Hij had een heel rood opgewonden hoofd. Wernher niet, die zat heel rustig achter zijn bureau met die eeuwige pijp van hem. Als het ooit wat tussen ons wil worden, dan moet die pijp weg.

25 september

Vader is erg zenuwachtig en kribbig. We hebben voortdurend ruzie over de gevangenen in het Werk Tanne. Ik wil dat hij ze beter te eten geeft en minder hard laat werken. Hij zegt dat ik niet weet waar ik het over heb. Het is oorlog, zegt hij. Of ik denk dat Hitler hem het erekruis zal geven voor een betere behandeling van de gevangenen en begrip zal

hebben voor het feit dat er wat minder TNT wordt geproduceerd? Ik heb hem gisteren gezegd dat Hitler me wat kan. Hij heeft me een klap gegeven. Ik moet van hem op mijn woorden letten. Als iemand zou horen wat ik zei zal het slecht met me aflopen. Ik heb hem gezegd dat het al slecht met ons is afgelopen, dat wij de nazi's helpen, die zoveel doden op hun geweten hebben.

Ik heb Hitler een keer een hand mogen geven, maar dat is al wel acht jaar geleden. Toen leek hij wel aardig, maar dat is de ellende met allemaal: ze zijn zo aardig, maar ondertussen doen ze de meest verschrikkelijk dingen, behalve Joseph Hagen, die doet net zo akelig als hij is. En Trelbach is precies het omgekeerde, die doet net zo aardig als hij is. Gisteren heb ik tegen zijn schouder zitten uithuilen. Hij heeft mijn haar gestreeld. Hij is twee keer zo oud als ik!

Heinz Böll was blij met zijn baantje. Hij kon het gelukkig zittend af, want met zijn gewicht kostte iedere beweging een geweldige inspanning. Het enige wat hij had te doen was het bewaken van de schermen, die in een halve cirkel om hem heen stonden. Ze gaven de beelden weer van de bewakingscamera's in het gebouw. Zodra er iets bijzonders was te zien waarschuwde hij de beveiliging en werd zijn melding gecheckt. Erg enerverend was het niet, want er was in de zes jaar dat hij dit werk deed, nog nooit iets opzienbarends gebeurd. Hij wist dat dat tot een vorm van gemakzucht en gebrek aan scherpte kon leiden, maar daar was hij op getraind en bovendien werden er op onverwachte momenten oefeningen gehouden, waarbij de beveiliging werd getest. Hij was nog nooit op verslapte aandacht betrapt, tot verrassing van bijna iedereen, want wie hem zo tussen zijn schermen zag zitten, kreeg al snel het idee dat hij elk moment in slaap kon vallen. Maar niets was minder waar. Heinz zag op zijn schermen alles wat er anders dan anders was. Als een schoonmaker een verkeerde deur binnenging viel het hem meteen op. Als een gast uitgebreid om zich heen keek, zag hij het en volgde hij de gast een tijdje tot hij zeker was dat er niet iets meer aan de hand was. Hij had zelfs al eens gemeld dat een prullenbak niet op zijn plek stond. Niemand was zo scherp als hij. Hij wist het en hij was er trots op.

Het was dan ook niet verwonderlijk dat de man die die ochtend om 9.54 uur de hal binnenkwam direct zijn aandacht trok, ook al leek er weinig bijzonders aan hem te zien. Zeker, hij was elegant en vooral ook duur gekleed, maar dat waren de meesten die hier op bezoek kwamen. Ook zijn uiterlijk was niet bijzonder. Noord-Europees, schatte Heinz, waarschijnlijk Duits; goudkleurig brilletje, halfgrijs haar, leeftijd begin veertig. Het was zijn houding, de manier waarop hij naar de balie liep. Hij liep niet als een gast, hij liep alsof dit gebouw van hem was. Dit was iemand die gewend was opdrachten te geven.

Automatisch nam Heinz de gastenlijst van die dag door en vond voor 10.00 uur een afspraak van de directeur van de Europese Centrale Bank, Dottore Cornetto, met een viertal personen. Deze man zou er daar één van zijn. Hij keek de namen na om te zien of er een aanwijzing te vinden was voor wie de man kon zijn. Er zouden drie mannen en een vrouw komen. Het was opmerkelijk dat twee van hen dezelfde naam droegen, tweemaal een Herr Dr. C. Clebhart. Zou dat een vergissing zijn? Hij zou er op letten.

De dame was ene Mrs. C.S. Rosewood. Die kende hij van naam en hij meende zich haar ook te herinneren van een interview op tv over de maatregel van Rusland om de gasleidingen naar de Oekraïne af te sluiten, waardoor de Europese klanten een andere oplossing moesten zoeken voor hun energieleveranties. Ze was iets bij de Europese Unie. Dan was er nog een zekere Mr. A. Dziech. De naam zei hem niets.

De man met het brilletje werd bij de balie opgevangen en nadat hij zich had geïdentificeerd werd hij door één van de gastvrouwen naar de liften gebracht. Hij sprak niet met haar, keek haar niet aan, leek eigenlijk überhaupt nergens in het bijzonder naar te kijken. Hij staarde slechts recht voor zich uit naar de deur van de lift. Zo zag hij ook Mrs Rosewood niet binnenkomen of misschien wilde hij haar niet zien, dacht Heinz. Hij had een scherp gevoel voor de lichaamshouding van mensen en de heer Clebhart gaf hem de indruk dat hij zich wel degelijk bewust was van de binnenkomst van Mrs Rosewood, maar dat hij er de voorkeur aan gaf om dat niet te laten merken, hoewel haar entree bepaald niet in stilte verliep.

Heinz leek ineens niet meer zo heel erg slaperig. Er gebeurde eindelijk iets. Mrs Rosewood (hij ging er vanuit dat zij de vrouw op de lijst was) kwam fladderend de hal binnen en vlinderde naar de balie, waarbij haar kleurrijke poncho meewapperde met haar zwaaiende armen. –I'm late, please lead me to mister Cornetto– riep ze al van afstand naar de balie, maar ook zij had zich daar eerst te identificeren voor er een gastvrouw aan haar werd toegewezen. Herr Dr. Clebhart was inmiddels al onderweg naar de hoogste verdieping van de Bank. Heinz zag hem in de lift staan via de daarin aanwezige camera.

Nog voor Mrs Rosewood zijn voorbeeld kon volgen kwamen er twee mannen binnen, die ze duidelijk bleek te kennen. Ze vloog onmiddellijk op hen af en omarmde ze één voor één met een zoen op beide wangen en begroette ze met een woordenvloed die ze duidelijk gelaten ondergingen. – So glad to see you, Andrej, and you too Claus. Or is it Conrad? I never can tell. Your brother already went upstairs, so hurry up and check in.–

De camera's stonden overal en Heinz zag de heren een blik van verstandhouding wisselen, terwijl ze naar de balie liepen. Het was hem nu duidelijk dat er geen vergissing was gemaakt op de gastenlijst; de ene man leek als twee druppels water op de Herr Dr. Clebhart die op een ander scherm inmiddels boven was aangekomen. Hij zag hem daar juist samen met de gastvrouw uit de lift komen, waarop ze hem naar een deur leidde die ze zonder te kloppen voor hem opende. Dottore

Cornetto was allang geïnformeerd en stond klaar om zijn eerste gast te ontvangen. Hier eindigde het toezicht van Heinz, want de kamer van de directeur had geen camera's, geen microfoons en zelfs luisteren aan de deur zou weinig helpen, want die was volstrekt geluiddicht.

Zijn blik gleed weer naar het scherm waarop de andere gasten nu ook in een lift verdwenen, waar hij ze op een volgend scherm terugzag, om ze op een derde scherm op de bovenste verdieping weer naar buiten te zien komen. Ook zij gingen de kamer van Cornetto binnen.

Heinz was er één keer geweest en kende het uitzicht dat je vanuit de kamer had over Frankfurt. Het zou niet lang meer duren voor de Eurotower vervuld zou worden voor het nieuwe ultramoderne en zeer opvallende gebouw dat inmiddels in de binnenstad was verzezen. Ook daar zou de directeur van de ECB weer een geweldig uitzicht hebben, daar was geen twijfel over.

Cornetto verwelkomde zijn eerste gast en wachtte even af of de ander zich als Conrad of als Claus zou voorstellen, hoewel hij er zo goed als zeker van was dat dit de Conrad van de Clebharts was. Het was het kleine verschil in houding en intonatie dat Conrad net iets hoger in de hiërarchie plaatste dan zijn tweelingbroer Claus. Gezag zat in je genen, was zijn overtuiging, en Conrad had beslist een heleboel gezaghebbende genen. Hetzelfde kon van zijn broer worden gezegd, zij het dus in net iets mindere mate. Allemaal geërfd. Ook hun vader, Kurt, was er mee behept.

–Conrad, welkom!– riep hij op zijn extroverte Italiaanse wijze en schudde de Duitser langdurig de hand. –Umberto– zei Conrad met die verbaasde toon in zijn stem, die zo kenmerkend voor hem was. Wie hem voor het eerst ontmoette moest daar meestal erg aan wennen, omdat je voortdurend het gevoel had dat je gevraagd werd om uit te leggen wat je bedoelde. Dat probleem had Umberto al lang niet meer en hij troonde hem, met een hand vertrouwelijk op zijn schouder, naar de gemakkelijke stoelen in de zithoek bij het raam. Conrad had de neiging de hand af te schudden, maar beheerste zich. Hij had een hekel aan de lichamelijke van de Italiaan, die gelukkig weer wat afstand nam nadat hij hem een stoel had aangeboden. –Ik hoor dat de anderen ook zijn gearriveerd. Ze kunnen elk moment hier zijn. Kan ik je alvast iets te drinken aanbieden?–

Conrad glimlachte vriendelijk en vroeg om een kop koffie. Normaal was er altijd een gastvrouw in de buurt om de bezoekers te bedienen, maar vanochtend werd de hele bovenverdieping vrijgehouden. Geen

gastvrouw te bekennen. Niemand werd geacht om daar vandaag tussen 10.00 en 12.00 uur aanwezig te zijn. Heinz Böll was de enige die over hen waakte. Niet dat Umberto zich bewust was van het bestaan van de man, al was het maar omdat deze zich zelden liet zien, maar zelfs al zou Heinz dagelijks naakt en gillend door de gangen hebben gelopen, dan nog zou hij hem niet kennen, want Umberto had zijn eigen ingang en kwam zelden of nooit in de rest van het gebouw.

Conrad keek toe hoe Cornetto koffie uit één van de kannen bij het bureau in de kopjes schonk. Het zag er redelijk elegant uit voor een man die dit niet gewend was te doen en die bovendien ook zeker niet het figuur had om wat dan ook elegant te doen. In tegenstelling tot Conrad was hij groot en gezet en vooral ook fors behaard, niet alleen rond zijn gezicht maar ook op zijn handen, wat de Duitser niet erg smakelijk vond. Hij vreesde het ergste voor de rest van het lichaam van de Italiaan. Maar wat zou het. Umberto was een autoriteit op het gebied van bankieren en geld in het algemeen en dat was het enige wat telde. Ze hoefden tenslotte niet samen het bed in.

Bij het bureau klonk een beltoontje. –Ah, daar zijn ze– zei de bankier opgewekt en liep naar de deur terwijl deze werd geopend door de gastvrouw, die daarna direct opzij stapte om Catherine en de twee mannen binnen te laten. Conrad kwam ook langzaam overeind, rustig wachtend tot Umberto Catherine Rosewood had omhelsd en de beide mannen stevig de hand had geschud. Het was kenmerkend dat Conrad niet naar de anderen toeliep, maar wachtte tot dezen naar hem toekwamen om hem de hand te schudden, waarbij hij ten aanzien van zijn broer Claus niet meer hartelijkheid in zijn begroeting legde dan hij de anderen schonk. Het leek geen van de aanwezigen te deren. Ze kenden elkaar goed en ze kenden Conrad als een koude kikker; geniaal, maar volstrekt asociaal. Ze hadden echter allemaal hun tekortkomingen, wisten ze. Zo was Catherine veel te luidruchtig en te frivol voor de mannen en had Andrej de vervelende gewoonte om elke 5 minuten zijn neus luidruchtig te snuiten, terwijl Claus bekend stond als een ijdeltuit die geen spiegel voorbij kon lopen zonder te controleren of hij er goed uitzag en die daarnaast voortdurend met zijn hand langs zijn kleren fladderde om denkbeeldige stoffes te verwijderen. En dat waren dan alleen nog maar de direct zichtbare handicaps. Karakterologisch viel er ook nog wel het een en ander op de aanwezigen af te dingen. Zo wisten ze allen dat ze Umberto niet al te letterlijk moesten nemen, omdat hij een onbedwingbare neiging had tot het dramatiseren van op zich onschuldige feiten. Maar ach, kon je dat een Italiaan kwalijk nemen?

Zolang hij maar geen connecties met de maffia had en dat was uitgebreid onderzocht, want een dergelijk risico wilde niemand lopen. En zo was Catherine kleurrijk voor het oog, maar zwart-wit van binnen. Vooral Conrad vond dat een zwakte, omdat hij er van overtuigd was dat je altijd over voldoende flexibiliteit moest beschikken om hindernissen op weg naar je doel te kunnen omzeilen. Tezelfdertijd zag hij in dat het in de zaken waarin zij actief was juist een voordeel kon zijn als de tegenpartij je als onbuigzaam zag, zeker als je ook nog eens vrouw was. Geen harder onderhandelaar dan Catherine Rosewood. Conrad vroeg zich af of ze lesbisch was. Hij had het nooit rechtstreeks aan haar gevraagd, maar Catherine wist dat hij dat dacht en het verbaasde haar niet, omdat hij in haar ogen een typisch bekrompen macho-mannetje was en ze al twee keer niet op zijn avances was ingegaan. Dat kon in zijn ogen ongetwijfeld maar één ding betekenen. Ze moest er heimelijk om lachen en liet hem in de waan.

Andrej was uit geheel ander hout gesneden. Hij was de stille, de luisteraar, de woordenloze. Hij sprak alleen als hem iets werd gevraagd en dan was hij kort en to the point. Alleen feiten, geen meningen. Niet dat hij geen mening had, maar die moest je er met een verlostang uittrekken. Pas als het om besluiten ging werd duidelijk waar hij stond. Hij was een man met eigen doelen en weinig scrupules als het er om ging die doelen te bereiken. Bovenal was hij nuttig, omdat hij oplossingen had.

En dan was Claus er nog, de man die niemand echt mocht, niet vanwege het feit dat hij macht bezat, maar vooral vanwege het gevoel dat hij je voortdurend wist te geven dat hij ook elk moment bereid was die macht te gebruiken. Alleen tegenover Conrad deed hij dat niet, maar ja, zij waren dan ook niet alleen tweelingen, maar ook twee handen op één buik. Dat was een deel van zijn macht en een reden temeer voor anderen om hem te vriend te houden.

Het was een bijzonder gezelschap dat daar bijeen was op de bovenste verdieping van de Eurotower in het hartje van Frankfurt a/d Main op vrijdag 21 mei 2010 om 10.00 uur 's ochtends, maar je moest je weg weten in de wereld van de Europese Unie om dat in te zien. Er waren maar weinig mensen die op de hoogte waren van het bestaan van De Kern, een kleine club van gelijkgestemde directeuren van Europese instituten. Heinz Böll had geen idee, hij nam nog een hap van de

sandwich die hij zich had laten brengen en leek weg te soezen achter zijn schermen. Waakzaam als altijd.

–Geen mobieltjes?– vroeg Cornetto, terwijl hij bij de anderen plaatsnam nadat hij iedereen van thee of koffie had voorzien. Ze schudden allemaal kort het hoofd. Het was een ongeschreven wet: nooit een mobieltje meenemen, want mobieltjes zijn verraderlijke dingetjes en ze kunnen bovendien erg storend zijn.

–En ik neem aan dat er hier ook geen apparatuur is waar we last van kunnen krijgen?– zei Conrad met zijn ingebouwde vraagteken. Umberto op zijn beurt schudde zijn hoofd.

–En hoe weet je dat zo zeker?– vroeg Claus die ervan hield om iemand klem te zetten zodra hij daartoe een mogelijkheid zag.

–Omdat de tent hier regelmatig wordt onderzocht op dit soort zaken. Er zijn teveel partijen die er belang bij hebben om te weten wat in deze kamer wordt besproken. Uiteraard is dit gebouw van boven tot onder beveiligd. Ik heb daar nadrukkelijke instructies voor gegeven, zeker nadat ik jullie heb leren kennen. Jullie, veiligheidsfreaks, hebben me eens te meer doen beseffen hoe kwetsbaar we zijn. Maar de beveiliging houdt op bij de deur van mijn kamer, met het oog op Conrad's motto: Wees vooral op je hoede voor dat wat je beschermt.–

–Jullie zijn allemaal paranoïde.– meende Catherine.

–Vind je?– zei Conrad –De meeste dictaturen komen tot stand door een coupe van het leger, dat bedoeld is om de zittende machthebbers te beschermen, voorbeelden te over. Indira Ghandi werd door haar eigen lijfwachten vermoord en –

–Ja ja, en we weten allemaal dat Kennedy door de CIA is vermoord. Waar hebben we het hier over?– reageerde Catherine, nu enigszins geagiteerd. – We zitten hier in het hartje van Frankfurt iets te drinken met de directeur van de ECB en nou lijkt het of ik bang moet zijn om elk moment door één van jullie, onze beschermers, te worden doodgeschoten!–

–Het is een boze wereld, Catherine, maar persoonlijk zou ik je geen haar kunnen krenken– zei Claus met een glimlach.

–Nou maak je me helemaal bang. Als jij zoiets zegt, dan lopen me de rillingen over de rug. Ik was absoluut niet paranoïde, maar nu wel. Jij krijgt mijn rug voorlopig niet te zien.– antwoordde ze met een mengeling van ernst en sarcasme.

–Dit neigt naar echte liefde– zei Umberto –maar misschien is dat iets voor een meer intiem moment tussen jullie beiden. Laten we er geen doekjes om winden. We hebben een paar mensen in ons midden die maar al te goed weten hoe beveiligingsmaatregelen werken. Claus en Andrej weten waarschijnlijk meer van mij dan mijn eigen moeder en dat geldt voor ieder van ons en voor elke Europeaan. En dat alles onder het motto dat dat nodig is om de burger te beschermen tegen criminelen en terroristen. Maar alles wat je over iemand weet, kan ook tegen hem of haar worden gebruikt. Zo werkt het toch, Claus? En zeker in de positie waarin wij hier ons bevinden is het misschien goed om daar toch even bij stil te staan.–

–De positie waarin wij ons bevinden?– Claus keek Umberto argwanend aan.

–Beste Claus, ik hoef jou toch niet te vertellen dat wat wij De Kern noemen nou niet direct het meest openbare clubje is dat de EU kent en dat geldt zeker voor dat wat we hier bespreken.– het sarcasme droop uit de woorden van Umberto.

–Je doet alsof we criminelen zijn. Het enige waar wij van beschuldigd kunnen worden is dat we voorop lopen. En dat dan ook nog in het belang van Europa. Alles wat we doen valt binnen de regels, dunkt me.– Claus keek de ander uitdagend aan.

–Het is maar hoe je het interpreteert.– meende Umberto –maar om terug te komen op de stelling van Conrad, ik probeer momenteel werkelijk om me tegen mijn beschermers te beschermen door mijn gsm uit te zetten wanneer dat maar mogelijk is, door zo weinig mogelijk via de telefoon en email te regelen, door geen pasjes van van alles en nog wat te gebruiken en dan nog zal Andrej me waarschijnlijk kunnen zeggen waar ik gisteren om 3 minuten over half drie was en wat ik toen deed.– Hij keek Andrej vragend aan, maar die snoot juist zijn neus, wat Umberto als een bevestiging opvatte.

–Dat bedoel ik– zei de Italiaan. –En wie garandeert mij dat dat vroeg of laat niet tegen mij wordt gebruikt? Wie controleert de controleur en zo voort? Ik was altijd heel gemakkelijk met dat soort dingen, maar naarmate jullie me meer vertellen over jullie mogelijkheden, des te voorzichtiger ik word. Over paranoia gesproken: ik zit voortdurend te kijken of er camera's hangen, ik luister naar klikjes op mijn telefoon, die een tap kunnen verraden, hoewel ik weet dat je dat tegenwoordig helemaal niet meer kunt horen, en ik vertrouw mijn eigen huis niet meer.–

–Geen zorgen Umberto– glimlachte Conrad – als je niks te verbergen hebt, heb je ook niks te vrezen. –

–Ja, ja, dat riedeltje dat de gemiddelde burger ook gebruikt als hem wordt gevraagd of hij er iets op tegen heeft dat er camera's staan, dat zijn bankrekeningen worden gecontroleerd en dat zijn email wordt gescand. Maar o wee als iemand voorstelt om een kastje in zijn auto te plaatsen dat meet of hij niet te hard rijdt, dan is de wereld te klein en roept hij dat zijn privacy wordt aangetast.– merkte Catherine enigszins geërgerd op.

–Tja, omdat hij dan ook iets te verbergen heeft. Dan staat hij aan de verkeerde kant. Dat bevestigt hooguit de stelling dat je nergens bang voor hoeft te zijn als je niets te verbergen hebt.– Conrad had deze discussie al vele malen gevoerd.

–Iedereen heeft iets te verbergen.– zei Andrej zacht. –En de verkeerde kant van dit moment is morgen de goede kant en omgekeerd. Verbergen is de enig juiste houding. Ik ben het met Umberto eens. We moeten het anderen niet te gemakkelijk maken om ons te controleren; we zijn niet onschendbaar. Gelukkig weten wij, beter dan wie ook, wat er mogelijk is in de sfeer van onderzoek en dus zijn we beter dan wie ook in staat om ons tegen onszelf te beschermen.– Hoe zacht Andrej ook sprak, niemand ontging ooit wat hij zei. Ze keken hem allemaal aan en knikten eendrachtig ter ondersteuning van deze conclusie.

Conrad kuchte. –Laten we het hebben over de stand van zaken in ons geliefde Europa.– veranderde hij het onderwerp.– Er is naar mijn mening wel het nodige aan de hand. We hebben een financiële en economische crisis, de Russen en de Chinezen zijn op vele fronten actief, er zijn terroristische dreigingen vooral van de zijde van islamitische groepen, we hebben met verdeeldheid te maken tussen de deelnemende landen en in een aantal landen zelfs een dreigende binnenlandse verdeeldheid, kortom het is geen tijd om achterover te hangen. Hoe zit het bijvoorbeeld met onze centen, Umberto?–

De omvangrijke Italiaan was blij met het podium dat hem werd geboden Hij ging wat meer rechtop zitten en streek bedachtzaam door zijn zwarte baard voor hij het woord nam. Hij had wel iets van Pavarotti, dacht Catherine, die bekend stond als een operaliefhebster. Een wandelend cliché, grinnikte ze in zichzelf.

–Ik hoef jullie niet te vertellen dat de Euro ernstig in gevaar is door de problemen die we hebben in Griekenland, Ierland, Spanje en Portugal en tegenwoordig zelfs in mijn eigen Italië. Het is feitelijk een failliete boedel. Nou ja, inmiddels is er, zoals jullie weten, wel een noodfonds

ingesteld om snel en adequaat in te kunnen grijpen, maar dat is nog altijd volstrekt onvoldoende om de problemen op te lossen, daar is iedereen het wel over eens, net zoals veel deskundigen het er over eens zijn dat mijn ECB de uitgelezen instantie is om de markten weer te stabiliseren en dat wij daarvoor de ruimte zouden moeten krijgen. Die eeuwige angst om een stukje macht aan Europa af te staan zit ons echter dwars. Onze politieke leiders vertrouwen elkaar niet en denken dat wij de zwakke landen niet hard genoeg zullen aanpakken, zodat die er met het geld van de rijke landen vandoor kunnen gaan. En dus zijn de rijke landen tegen en de zwakke landen voor een grotere invloed van de ECB. Eens te meer blijkt hier de noodzaak om tot een werkelijke politieke eenheid in Europa te komen. Maar we hebben opnieuw gezien hoe amateuristisch onze zogenaamde leiders te werk gaan. Dit soort leiders zal nooit tot een duidelijke visie komen, laat staan dat ze die zouden kunnen realiseren. Als directeur van de ECB loop ik bovendien ook nog eens tegen een aantal fundamentele problemen in het bankwezen op, waar op korte termijn iets aan moet gebeuren, willen we de ellende van 2008 niet opnieuw beleven, maar dan nog tien keer erger. Het hele systeem is zo wankel als ik weet niet wat, maar dat hoef ik jullie niet te vertellen.– Zijn prachtige met een Italiaans accent gelardeerde Engels, maakte dat zijn boodschap fraaier klonk dan de inhoud van zijn woorden rechtvaardigde.

– Wat er op het economisch en monetair vlak nodig is, is dus duidelijk.– zei Conrad op zakelijke toon.

–Maar natuurlijk!– Umberto spreidde zijn armen als een operazanger in de Scala. –Mijn ECB moet bijvoorbeeld veel meer mogelijkheden krijgen om in te grijpen. Natuurlijk zouden wij de financiële toezichthouder van Europa moeten worden. Al die afzonderlijke landen met hun eigen belangen en al die nationale toezichthouders die hun eigen banken controleren, zorgen er alleen maar voor dat er nooit iets fundamenteels kan veranderen en dat we van het ene probleem naar het andere blijven hollen. Laat ons de zaak verdomme runnen en we zijn er met een paar jaar weer bovenop. En wij zullen er voor zorgen dat dit soort onzin ons niet opnieuw kan overkomen. Het is echt een stuk minder ingewikkeld dan al die zogenaamde leiders ons doen geloven. Kleine nationale en persoonlijke belangetjes, daar gaat het op dit moment over, terwijl de zaak om ons heen in elkaar stort. Nou ja, we hebben het er al zo vaak over gehad, één goede leider met een beetje natuurlijk gezag en een goed apparaat aan zijn zijde – sorry, Catherine, ... of *haar* zijde natuurlijk – en je zou eindelijk ergens komen met

Europa. Zo niet, dan zal het van kwaad tot erger met ons gaan. Wat wij nodig hebben is een Europees politicus, zoals jullie vader was; iemand die voldoende gezag heeft om de landen, in ieder geval naar buiten toe, op één lijn te krijgen. Er is wat dat betreft op dit moment sprake van een vacuüm. –

–Een vacuüm is er om gevuld te worden.– meende Claus.

–Ja, dat weet iedere stofzuiger.– zei Catherine en keek verbaasd op bij de stilte die viel. Ze liet haar ogen in ongeloof rollen op de vragende blikken van de anderen. –Nee toch? Vacuüm-cleaner? Dat soort dingen..? Ik ga echt niet elk grapje uitleggen, hoor. Stelletje droogkloten.–

–Vrouwengrapje– concludeerde Claus.

–Je bent een ongeëmancipeerde zak, Clebhart!– Ze keek Claus daarbij niet eens meer aan, waarmee de discussie gesloten was. Althans voor wat betreft het cleanergedeelte.

Conrad besloot het te negeren. –Claus heeft gelijk.– zei hij –Als er sprake is van een vacuüm, dan is het zaak om dat te vullen. Het gaat wel ergens om, laten we wel wezen. Een duidelijke politieke keuze van alle landen voor Europa is essentieel voor de doelen die wij ons, als Kern, hebben gesteld. Natuurlijk gaan die veel verder dan alleen het op orde brengen van de economie, maar daar ligt op dit moment toch wel de prioriteit. Als de economie in het slob zit is er geen geld. En als er geen geld is, dan is er ontevredenheid, maar wat erger is, dan komen we ook geen steek verder met de projecten die we van belang achten voor een sterk Europa, voor een grootmacht zoals Europa behoort te zijn. Zonder geld kunnen we al onze plannen op het gebied van veiligheid en defensie, energie, ruimtevaart, buitenlandse politiek en industriële ontwikkeling wel vergeten. Het zijn allemaal gebieden waar we geld voor nodig hebben en wat nog belangrijker is: politieke eenheid. Ik ben het met Umberto eens: we hebben behoefte aan een Europees politicus met gezag en ik ben het ook met hem eens dat mijn vader daar de aangewezen persoon voor is. Nu de positie van voorzitter van de Raad weer aan de orde is – de president van Europa, zoals we tegenwoordig zeggen, voor wat het waard is – zou het goed zijn om die functie meer inhoud en invloed te geven. Daar zou mijn vader zonder meer voor in aanmerking komen, dat heeft hij wel bewezen als voorzitter van de Europese Commissie.– Hij zweeg een moment. –Maar dat is nog iets anders dan dat hij dat zelf ook zou willen en het is zelfs de vraag of *wij* dat wel zouden moeten willen. In de gesprekken die wij, als directeurs van de instituten, in zijn tijd als commissievoorzitter met hem hebben

gevoerd is wel gebleken dat we het onderling allemaal eens zijn over wat er nodig is om Europa een echte toekomst te geven, maar dat we het fundamenteel oneens zijn over de manier waarop je dat doet. Hij is principieel, recht in de leer, en zal niet snel concessies doen aan zijn dogmatische opvattingen over zuiverheid in de politiek. Ik vraag me soms dan ook af of hij wel in staat zal zijn om te doen wat nodig is. Uiteindelijk is hij niet anders dan al die collega's van ons die inmiddels, bang om hun nek uit te steken, zijn afgehaakt bij dit overleg, dat ooit zo breed was. Maar goed, wat is het alternatief? Ik zie er geen. En dus is wat mij betreft de vraag: hoe halen we hem over om zich beschikbaar te stellen en vervolgens de vraag hoe we hem zover te krijgen om langs onze lijnen te werken.–

–Nou ja, we kennen hem toch?– zei Claus zacht, terwijl hij nadrukkelijk een blonde haar van zijn schouder plukte en op zijn schoteltje legde waarbij hij Catherine eventjes verwijtend aan keek. – Zijn zwakke plek is zonder meer zijn plichtsbesef. Als hij ziet dat het mis gaat in Europa en als hij ziet dat hij een rol kan spelen om het tij te keren en als er bovendien een dringend beroep op hem wordt gedaan, dan zal hij dat niet zo snel naast zich neerleggen. We zullen dus de urgentie op moeten schroeven. Soms kun je een crisis alleen oplossen door hem te vergroten. We zitten hier niet voor niets bij elkaar. *Wij* zijn bereid onze nek uit te steken en *wij* hebben de middelen om het verschil te kunnen maken. Als de situatie echt urgent is kunnen we mijn vader moreel dwingen om aan onze kant te gaan staan en zijn verantwoordelijkheid te nemen.–

Er viel een korte stilte. Ze lieten zijn woorden even bezinken.

Catherine kuchte. –De urgentie vergroten.....? De situatie nog verder verergeren? Dat klinkt naar “Verelendung”! Dat klinkt nogal Marxistisch, beste jongen.– Ze keek Claus nadenkend aan. –Zo niet fascistisch..... –

Conrad onderbrak haar, voor ze haar aarzeling in een afwijzing kon omzetten.

–Claus heeft wel een punt, het is een idee dat ook bij mij wel eens naar boven is gekomen, al zou ik het zelf iets anders formuleren. Ik zou zeggen dat wij mijn vader nodig hebben om Europa gezond te maken. Laten we wel zijn: we worden bedreigd door terroristische aanslagen, olietekorten, grondstofgebrek, wankelende financiële instituten en wat er verder maar bedreigend kan zijn. In de geneeskunde weten we allang dat je ziektes kunt voorkomen door het afweerstelsel te versterken. En hoe doe je dat? Door het lichaam in te enten met de bedreiging zelf;